

Dwerggans in Nederland in kaart gebracht

Dwerggans.
Foto: Philip Friskorn

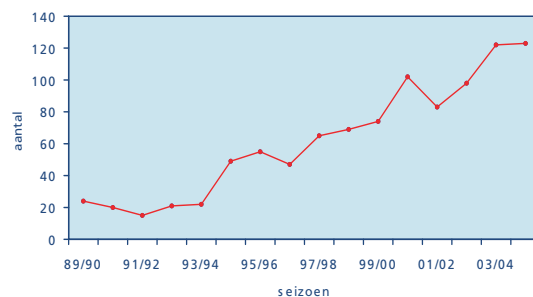
Dwergganzen zijn van oudsher zeldzaam in Nederland. Pas met de start van een herintroductieproject in Zweeds Lapland in 1981, opgezet om de sterk door jacht bedreigde Dwerggans met hulp van 'foster-parent' Brandganzen via een veilige trekroute naar de Noordzee-landen te loodsen, nam het aantal waarnemingen sterk toe. Inmiddels worden er jaarlijks rond de 100 exemplaren in Nederland gezien. Om hoeveel vogels het precies gaat en waar deze gedurende het winterhaljaar pleisteren, was de centrale vraag in een opdracht van de Directie Natuur van het Ministerie van LNV aan SOVON. In het onlangs verschenen rapport wordt bovengenoemde toename nader gekwantificeerd (figuur 1). Tegenwoordig worden seizoensmaxima van ruim 120 vogels per winter vastgesteld. Het gaat grotendeels om dieren van Zweedse herkomst. De maxima in Nederland zijn echter groter dan de (Zweedse) populatieschattingen, zodat een andere komaf (elders uit Scandinavië, Rusland?) niet uitgesloten is. Knelpunt hierbij is vooral dat een groot deel van de vogels uit Zweden uit eigen reproductie komt en niet meer door middel van kleuringen herkenbaar is.

De Dwergganzen houden er in Nederland zes vaste pleisterplaatsen op na (in volgorde van gemiddelde wintermaxima): (1) de Anjumerkolken bij het Lauwersmeer; (2) het

Oudeland van Strijen, Hoekse Waard; (3) Abtskolk en De Putten bij Petten; (4) de Korendijksche Slikken aan het Haringvliet; (5) Polder Biert ten zuidwesten van Rotterdam, en (6) Doniaburen bij Ferwoude aan de Friese IJsselmeerkust. Op grond van de kennis van lokale 'Dwerggans-specialisten' kon ook het terreingebruik goed in kaart worden gebracht. Opvallend daarbij is de sterke binding aan bepaalde percelen of delen daarvan. Opmerkelijk zijn ook de bewegingen van individueel geringde dieren. Daaruit blijkt dat de meeste Dwergganzen via de Anjumerkolken het land binnenkomen en in de loop van het najaar direct of via Petten en Ferwoude naar het noordelijk Deltagebied verhuizen. Eénmaal daar gearriveerd, bestaat er slechts een geringe mate van uitwisseling tussen de drie Zuidwest-Nederlandse pleisterplaatsen, ook al liggen ze maar 10-20 km uit elkaar. In het voorjaar wordt opnieuw een deel van de vogels bij Anjum gezien.

Gedrukte rapporten zijn slechts in beperkte mate voorradig, maar een versie in pdf-opmaak is via www.sovon.nl (publicaties, 2005) op te halen.

Kees Koffijberg, Fred Cottaar & Henk van der Jeugd

Figuur 1. Wintermaxima van Dwergganzen in Nederland 1989/90-2004/05.

Gezocht!!

SOVON is dringend op zoek naar nieuwe DC's voor: Veluwe, Zuid-Holland-zuid en Zeeland. Voor verdere informatie kunt u contact opnemen met Joost van Bruggen 024-6848141 of joost.vanbruggen@sovon.nl.

Vernieuwd: www.sovon.nl

Wie recent de website van SOVON heeft bezocht, zal zijn verrast door een nieuwe opzet. Na jarenlange diensten meenden we dat de oude website niet meer op alle punten voldeed. Achter de schermen is de afgelopen maanden dan ook druk gewerkt aan een nieuwe structuur en invulling van de site. Doel was met name om de navigatie binnen de site overzichtelijk te maken, zodat je sneller op de gewenste plek of bij de gezochte informatie komt. Daarnaast zijn diverse nieuwe onderdelen aan de site toegevoegd. Eén daarvan is het menu 'Soorten'. Hier kan per soort informatie worden opgeroepen over bijvoorbeeld de verspreiding in Nederland (afkomstig van de nieuwe broedvogelatlas en de watervogeltellingen) of trends van broedvogels (BMP en LSB) en

niet-broedvogels (watervogels, PTT). We hopen dat met het toegankelijk maken van deze informatie een breed publiek kan worden bediend. Iedereen die iets over de verspreiding of aantalsontwikkeling van een bepaalde soort wil weten, kan in het vervolg op deze pagina terecht. Niet alle onderdelen zijn momenteel helemaal klaar. Houd de site in de komende tijd dus in de gaten voor actuele nieuws.

Sinds eind november heeft SOVON in Gerard Troost een volwaardige webmaster. Trektellers kennen hem eigenlijk al, want naast de website voor Vogelwerkgroep Walcheren (www.birdingzeeland.nl) heeft hij, samen met Jethro Waanders, de trektellerssite www.trektellen.nl gemaakt.

Sovon Nieuws

19e jaargang
maart 2006

Pleidooi voor het gewone

Vanuit kringen van beleidsmakers wordt steeds vaker de wens geuit om het onderzoek naar het voorkomen van vogels meer te richten op soorten die prioriteit moeten krijgen, 'indicatieve soorten', 'Vogelrichtlijn-soorten' of anderszins genoemd. Dat is tot op zekere hoogte te begrijpen. Niet alles dat om aandacht schreeuwt, kan immers aandacht krijgen, en in het woud van beleidsdoelstellingen kan het geen kwaad om enige prioriteiten te stellen.

We moeten er echter voor waken om ons helemaal te laten leiden door de waan van de dag. Eenvoudige voorbeelden kunnen dit demonstreren. Zoals Gerrit Speek elders in dit nummer vertelt, werd het op grote schaal ringen van eenden in de jaren zestig in Nederland stilgelegd. De enorme aantallen maakten verwerking tijdrovend, en misschien heerste ook wel de mening dat we 'toch al alles weten'. Hetzelfde geldt voor het ringen van Huismussen. Beslissingen waarover nu met spijt gesproken wordt, want de veranderingen die zich sindsdien in bijvoorbeeld trekgedrag en overleving hebben voorgedaan, zijn niet meer te kwantificeren. En wat die eenden betreft, zou actuele informatie over trekgedrag in deze tijden van dreigende Vogelgriep wel bijzonder welkom zijn geweest...

Een ander voorbeeld is de Veldleeuwerik, bij de start van het Broedvogel Monitoring Project in 1984 nog een algemene soort die geenszins prioriteit vanuit beleid of bescherming zou hebben gekregen. Gelukkig maar, dat we onze tellers toch vanaf het begin hebben gevraagd om ook deze 'gewone' soort te karteren, want nu kunnen we in ieder geval vaststellen hoe groot de afname precies geweest is sinds de jaren tachtig, en in welke regio's en habitats deze meer of minder heeft toegeslagen. De soort is nu zelfs speciale aandacht waard, getuige het in samenwerking met Vogelbescherming Nederland uitgeroepen Jaar van de Veldleeuwerik 2006, waarover elders meer. De gewone soorten van nu kunnen de bijzondere van de toekomst zijn, en trouwens ook omgekeerd. Prioriteiten stellen is prima, maar vóór alles blijft het van belang om door te gaan met basale informatie verzamelen over alle soorten.

En verder in dit nummer:

- **Midwinter: spectaculaire aantallen Grote Zilverreigers**
- **Niet schuw, wel schaars: Morinelplevier**
- **Kolonievogels: aanzuigende werking Kreupel?**
- **Specifiek.....geringd**
- **Wadden: broedvogels en reproductiemetnet**
- **Dubieuze eer: Veldleeuwerik krijgt zijn eigen jaar**

SOVON-Nieuws

Nieuwsbrief van SOVON Vogelonderzoek Nederland.

SOVON-Nieuws publiceert over SOVON vogeltellingen, over de vereniging, en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings
Kees Koffijberg, Chris van Turnhout &
Peter Eekelder (illustraties).

Overname van artikelen of illustraties
alleen in overleg.

SOVON-Nieuws wordt gedrukt op
chloorvrij papier. ISSN 1383-0635.

Lidmaatschap

Contributie: minimaal € 12,-.

SOVON-leden ontvangen vier maal
per jaar SOVON-Nieuws en korting
op SOVON-uitgaven.

Ledenadministratie Jeroen van Zuylen,
zie bureau-adres SOVON.

Bestuur

Voorzitter: Hans van Dord

Secretaris: Guus Derville,
per adres SOVON.

Penningmeester: Louis Dolmans

Overige bestuursleden: Rob Goldbach,
Adrie Hottinga.

Bureau

Adres SOVON, Rijksstraatweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen.

Tel: 024-6848111, Fax: 024-6848122,

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056.

Directeur Frank Saris

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel
Onderzoek en Advies Ruud Foppen

Doelstelling

SOVON Vogelonderzoek Nederland stelt
zich ten doel het coördineren, stimuleren
en publiceren van ornithologisch veld-
onderzoek ten behoeve van natuur-
bescherming, beleid en wetenschap.

De vereniging tracht dit doel te bereiken
door het organiseren van grootschalige
projecten waarin wordt samengewerkt
tussen vrijwilligers, stafmedewerkers en
andere instellingen.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: van Mameren Repro b.v.

Foto's omslag:

Slobeenden (Hans Gebuis)

Gert Speek (Guus van Duin)

Na de vogelgriep...

Aan het eind van 2005 kwamen we met het Nederlands Instituut voor Oecologisch Onderzoek (NIOO), tot nu toe de plek waar de Nederlandse Ringcentrale is ondergebracht, en de Nederlandse Ringersvereniging overeen om samen de schouders te zetten onder een vernieuwing van het ringonderzoek. Los van de betekenis voor zuiver wetenschappelijke vraagstukken, zijn de betrokkenen al heel lang overtuigd van de betekenis van ringgegevens bij het oplossen van vragen op het gebied van natuur- en vogelbescherming. Eerder dan ons misschien lief is geweest, werd in de mediagekte rond de uitbraak van de vogelgriep duidelijk hoe belangrijk het is meer te weten van de herkomst en trekwegen van allerlei populaties wilde vogels. Kon je aan de trek-banen van deze vogels, kennis die voor het grootste deel wordt verzameld door vogels individueel herkenbaar te maken, verklaren hoe de uitbraak van het virus vanuit Azië zich verbreidde? Of waren dit toch gewoon de transportroutes van pluimveeproducten, door de mens veroorzaakte verbindingen derhalve! Het ringonderzoek staat in ieder geval in één keer weer midden in de belangstelling. We zullen de komende jaren, samen met genoemde partners, eens kijken hoe lang het geheugen strekt van hen die dit soort onderzoek moeten faciliteren. Als u als een voorproefje wilt zien van hetgeen mogelijk is bij een echte integratie van tellen, monitoren en individueel merken van vogels, bezoek dan eens www.bto.org, de site van onze Engelse zusterorganisatie.

Dit jaar staat bovendien het Waddengebied weer speciaal in de kijker. Behalve door de integrale broedvogeltelling die samen met de andere Waddenlanden dit jaar wordt uitgevoerd, ook vanwege het feit dat SOVON in de persoon van Bruno Ens een nieuw Waddengezicht heeft aangetrokken. Zijn komst luidt de vorming van een nieuw onderzoeksteam in, rond alle projecten die zich nu en ongetwijfeld in de toekomst in dit belangrijkste Nederlandse natuurgebied (gaan) voltrekken. De nieuwe initiatieven zijn al bijna te veel om in dit stukje goed genoemd te worden: kijk daarom gewoon regelmatig op onze vernieuwde website, die steeds meer het centrum van onze communicatie naar onze achterban zal gaan worden.

Frank Saris

Agenda

Maart

(1) start broedsizoen; geen broedvogelformulieren ontvangen?

Neem even contact met SOVON op.

**(18) watervogeltelling monitoringgebieden,
ganzen- en zwanentelling**

April

**(15) watervogeltelling monitoringgebieden,
telling Brand- en Rotgans**

Mei

(6) telling Rotgans

**(13) watervogeltelling monitoringgebieden,
integrale telling Wadden**

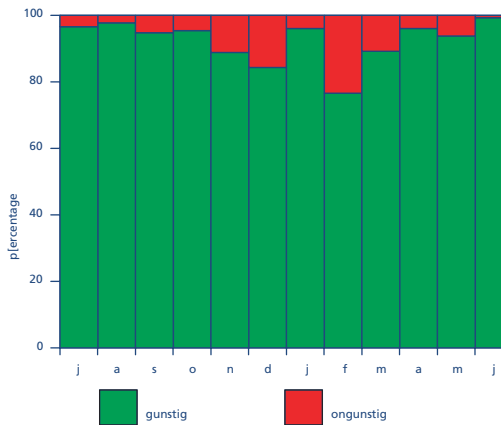
Juni

(17) watervogeltelling monitoringgebieden

Eerste resultaten mid-wintertelling van watervogels januari 2005

Januari 2005 was wederom zacht. Liefst 5 miljoen watervogels werden tijdens de traditionele midwintertelling geteld. En waren de telomstandigheden in de rest van de winter beroerd; juist in januari was sprake van relatief goed weer. Naast grote concentraties van de algemene soorten werden ook van bijzondere soorten spectaculaire aantallen geteld. Zo blijken er inmiddels zeker zo'n 450 Grote Zilverreigers in ons land te overwinteren.

Figuur 1. Inschatting van de telomstandigheden in Nederland per maand in 2004/05 als percentage van het aantal telgebieden waarvoor dat is aangegeven.

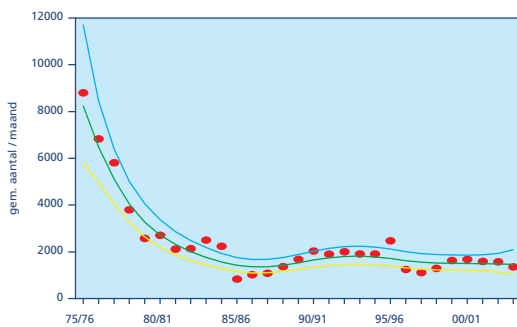

Fig. 2. Trend van Waterhoen in Nederland in 1975-2003.

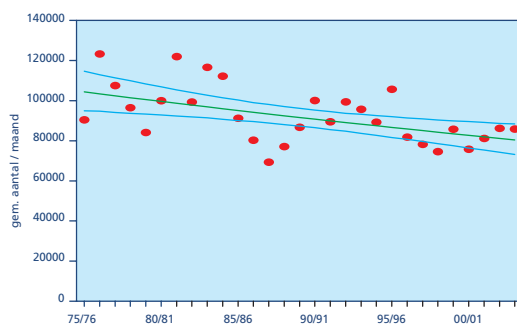

Fig. 3. Trend van Meerkoet in Nederland in 1975-2003.

Best wel aangenaam

Watervogeltellers zijn uiteraard bikkels die geen last hebben van storm, regen en koude. Maar niet heus... Het was daarom plezierig dat het in januari 2005 goed tellen was. Elke maand wordt trouw door vele waarnemers ingevuld hoe de telomstandigheden werden ervaren. Januari 2005 vormde op grond van deze kwalificaties een uitzondering in de reeks wintermaanden van november tot en met maart, die allemaal tamelijk belabberde telomstandigheden kenden (figuur 1). Het was zacht, vrij droog en zeer zonnig. Winterse omstandigheden bleven beperkt tot speldenprikken (o.a. tijdens de telling), maar tot veel watervogelverplaatsingen heeft dit niet geleid.

Opvallende aantallen

Met net als vorig jaar bijna 5 miljoen getelde watervogels demonstreerde Nederland opnieuw een watervogelland bij uitstek te zijn. Van de algemene soorten (tabel 1) vertoonde 53% een duidelijk hoger aantal dan het gemiddelde over de vijf voorgaande jaren (meer dan 10% hoger), 20% kwam voor in vergelijkbare aantallen en 27% in duidelijk lagere aantallen (meer dan 10% lager). Dat de winter bijzonder zacht was, blijkt wel uit de talrijkheid van Kievit en Goudplevier (160% en 166% hoger dan het vijfjarig gemiddelde). Andere uitschieters waren er bij Strandleuwerik en Sneeuwgors (154% en 97% hoger). Fraters werden echter in kleinere aantallen gezien (39% minder). Deze drie soorten vertonen van jaar op jaar grote fluctuaties, waarvan we de achtergronden - weersfactoren, broedsucces, vegetatieveranderingen op kwelders? - niet kennen.

Drieteenstrandlopers nemen zowel als doortrekker en als overwinteraar toe. In januari 2005 werden 64% meer Drieteentjes geteld dan gemiddeld tijdens de voorgaande vijf tellingen. Andere soorten met flink hogere aantallen waren Blauwe Reiger, Grote Canadese Gans, Taigarietgans, Nijlgans, Slobeend en Tureluur.

Enkele soorten die de laatste jaren relatief magere aantallen lieten zien, zaten nu aan de goede kant van de streep. Dit gold zowel voor Tafeleend (46.000 ex.), Topper (62.000

als Eider (ruim 116.000). Echter, niet alle schelpdiereneters deden het goed; de aantallen Kanoeten waren 45% lager dan het vijfjarig gemiddelde, die van Zwarte Zee-eenden 40%. Scholeksters waren niet duidelijk verder afgenomen (-6%), maar van populatieherstel na de langdurige afname is nog geen sprake. Soorten die het de laatste jaren opvallend goed deden, zoals Pijlstaart en Rosse Grutto, zaten in januari 2005 in de min met respectievelijk 24% en 36% lagere aantallen. Zaagbekken waren in januari 2005 eveneens uitgesproken slecht vertegenwoordigd. Bij Nonnetje, Middelste Zaagbek en Grote Zaagbek waren de aantallen 39%, 14% resp. 55% lager dan gemiddeld. Nonnetje en Grote Zaagbek laten ook op de langere termijn een negatieve trend zien.

Leuke soorten

Het zijn vooral de grote aantallen waar Nederland zijn internationale verantwoordelijkheid voor de bescherming van watervogels aan ontleend. Niet zelden is echter voor de waarnemer het aantreffen van schaarse of zeldzame soorten het leukst (tabel 2). Tot de spraakmakende soorten in januari 2005 behoren Ijsduiker (3), Kuifaalsolver (10), Kwak (1), Witoogend (3), Zeearend (3) en Grote Burgemeester (3). De tot voor kort zeldzame Kleine Zilverreiger bestendigde zijn opmars met 222 overwinteraars, net als de Grote Zilverreiger met 446! De 203 getelde Slechtvalken waren 15 jaar geleden nog ondenkbaar.

Trends

De midwintertelling is slechts één uit een reeks maandelijkse watervogeltellingen in Nederland. Veel gebieden worden van september/oktober tot en met maart/april maandelijks geteld (sommige ook buiten die periode), en op basis van die resultaten worden langjarige trends bepaald. Inmiddels is het rapport met de trendresultaten tot en met seizoen 2003/04 aan de tellers verstuurd. Ondanks de toenemende druk op de ruimte is er gelukkig nog steeds veel wetland in Nederland aanwezig waar zich belangrijke aantallen bevinden. Iets waar we trots en zuinig op moeten zijn. Echter, niet alle soor-

Teldata watervogels eerste helft van seizoen 2006/07

15 juli, 12 augustus, 16 september (Waddenzee 9 september), 14 oktober, 18 november (Waddenzee 11 november), 16 december.

Het gaat hier steeds om de zaterdag. Maandelijks worden alle monitoring-gebieden geteld. In juli en augustus gaat het om een selectie van die gebieden.

Van september tot en met december vinden op dezelfde data de landelijke ganzen- en zwanentellingen plaats.

Tellingen in de Waddenzee wijken qua datum af i.v.m. het tij.

Tabel 2. Getelde aantallen in januari 2005 (voorlopige cijfers) van schaarse en zeldzame soorten.

Soort	2005	Soort	2005	Soort	2005
Roodkeelduiker	159	Ross' Gans	2	Bontbekplevier	528
Parelduiker	5	Keizergans	3	Kleine Strandloper	1
IJsduiker	3	Kleine Canadese Gans	93	Paarse Strandloper	280
Roodhalsfuut	16	Witbuikrotgans	1	Kemphaan	367
Kuifduiker	225	Roodhalsgans	7	Bokje	39
Geoorde Fuut	206	Magelhaengans	1	Watersnip	855
Kuifaalscholver	10	Casarca	38	Houtsnip	35
Roerdomp	41	Muskuseend	85	Grutto	305
Kwak	1	Carolinaeend	10	Regenwulp	1
Kleine Zilverreiger	222	Mandarijneend	59	Zwarte Ruit	198
Grote Zilverreiger	446	Amerikaanse Smient	1	Groenpootruiter	13
Ooievaar	322	Krooneend	219	Witgat	167
Zwarte Ibis	1	Witoogend	3	Oeverloper	14
Lepelaar	9	IJseend	53	Zwartkopmeeuw	5
Europese Flamingo	1	Grote Zee-eend	318	Dwergmeeuw	19
Chileense Flamingo	5	Kokardezaagbek	1	Kleine Mantelmeeuw	360
Flamingo spec.	34	Rosse Stekelstaart	39	Pontische Meeuw	4
Kleine Flamingo	2	Zeearend	3	Geelpootmeeuw	9
Zwarte Zwaan	172	Bruine Kiekendief	51	Grote Burgemeester	3
Fluitzwaan	1	Blauwe Kiekendief	238	Drieteenmeeuw	69
Zwaangans	39	Ruigpootbuizerd	36	Grote Stern	1
Dwerggans	102	Smelleken	46	Velduil	28
Indische Gans	377	Slechtvalk	203	IJsvogel	262
Sneeuwgans	13	Waterral	178	Grote Gele Kwikstaart	93
				IJsgors	35

ten zijn afhankelijk van die relatief goed beschermde gebieden, veelal vallend onder de Europese Vogelrichtlijn. Naast een aantal ganzen en zwanen komen ook soorten als Waterhoen en Meerkoet in belangrijke mate buiten de grote wetlands voor; deels gaat het om eigen broedvogels. De afnemende trends bij deze twee soorten (figuur 2 en 3) is mogelijk een weerspiegeling van verdwijnende natuurkwaliteit in gebieden buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en Natura2000-gebieden.

Bedankt!

De jaarlijkse watervogeltellingen worden uitgevoerd door meer dan 1500 veelal vrijwillige waarnemers. Daarnaast zijn de gegevens van een groot aantal terreinbeherende instanties, instituten en provincies van groot belang.

Marc van Roomen

Het watervogelproject wordt uitgevoerd in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en is een samenwerking tussen het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, ministerie van Verkeer en Waterstaat, Vogelbescherming Nederland, Centraal Bureau voor de Statistiek en SOVON.

Rosse Grutto. Foto: Ran Schols

Tabel 1. Getelde aantallen in januari 2005 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond) voor soorten met meer dan 1000 exemplaren in januari 2005.

Soort	2005	2000-2004
Dodaars	3.612	2.900
Fuut	20.072	18.000
Aalscholver	22.388	20.000
Blauwe Reiger	9.441	6.300
Knobbelzwaan	29.400	25.000
Kleine Zwaan	8.849	13.000
Wilde Zwaan	1.683	2.100
Taigarietgans	3.803	2.300
Toendrarietgans	135.737	140.000
Kleine Rietgans	5.578	7.700
Kolgans	727.701	640.000
Grauwe Gans	218.056	180.000
Soepgans	11.224	8.100
Grote Canadese Gans	10.173	5.500
Brandgans	342.276	330.000
Rotgans	32.562	37.000
Nijlgans	16.344	9.000
Bergeend	47.523	52.000
Smient	749.587	760.000
Krakeend	19.303	16.000
Wintertaling	33.697	28.000
Wilde Eend	353.586	420.000
Soepeend	11.936	12.000
Pijlstaart	22.000	
Slobeend	7.832	4.800
Tafeleend	46.045	41.000
Kuifeend	163.314	160.000
Topper	62.149	49.000
Eider	116.848	110.000
Zwarte Zee-eend	33.349	56.000
Brielduiker	12.743	15.000
Nonnetje	2.492	4.100
Middelste Zaagbek	6.139	7.100
Grote Zaagbek	4.942	11.000
Waterhoen	17.680	16.000
Meerkoet	247.757	250.000
Scholekster	207.410	220.000
Kluut	1.759	1.400
Goudplevier	66.452	25.000
Zilverplevier	23.045	21.000
Kievit	145.447	56.000
Kanoet	45.284	70.000
Drieteenstrandloper	11.616	7.100
Bonte Strandloper	196.670	210.000
Rosse Grutto	32.522	44.000
Wulp	145.389	140.000
Tureluur	15.247	11.000
Steenloper	5.041	4.000
Kokmeeuw	174.346	150.000
Stormmeeuw	174.972	150.000
Zilvermeeuw	128.323	110.000
Grote Mantelmeeuw	5.274	7.100
Strandleeuwerik	1.450	570
Frater	1.213	2.000
Sneeuwgors	2.165	1.100

Morinelplevier. Foto: Bas van den Boogaard

Morinelplevieren: niet schuw, wel schaars

Er zijn maar weinig soorten die zich soms zo goed laten benaderen als de Morinelplevier. Foto's van 'Morinelplevier en fotograaf', zoals in de Avifauna van Nederland 2, zijn bijzonder maar niet uniek.

Jaarlijks worden kleine aantallen doortrekkers gemeld aan het Bijzondere Soorten Project niet-broedvogels (BSP). In de database zitten inmiddels 848 waarnemingen, waarvan 11% afkomstig via Waarneming.nl.

Tussenstation Nederland

Hoewel Morinelplevieren korte tijd hebben gebreed in de Noordoostpolder en Oostelijk-Flevoland (in totaal 13 paar in 1961-69), is de soort bij ons toch vooral bekend als (schaarse) doortrekker. Het gaat in ieder geval om vogels uit Noorwegen (terugmelding in Limburg) en mogelijk ook elders uit Fenno-Scandinavië. De grootste populaties vinden we in Rusland (10.000-50.000 paren), Noorwegen (5000-10.000), Zweden (3000-10.000), Finland (1500-2500) en Schotland (<1000 paren). De Schotse broedpopulatie vertoont een neergaande trend, die in Noorwegen en Zweden lijkt stabiel. Buiten de noordelijke broedvogels broeden er nog enkele tientallen paartjes in berggebieden in Midden- en Zuid-Europa. De winterkwartieren liggen in een smalle zone van Marokko tot in West-Iran. Dichterbij overwinterden in 1992 minimaal 1000 exemplaren in steppengebieden in het noordwesten van Spanje. Dat de soort ook grote afstanden overbrugt, blijkt uit een in Schotland geringde pul die later als broedvogel in Mongolië werd aangetroffen.

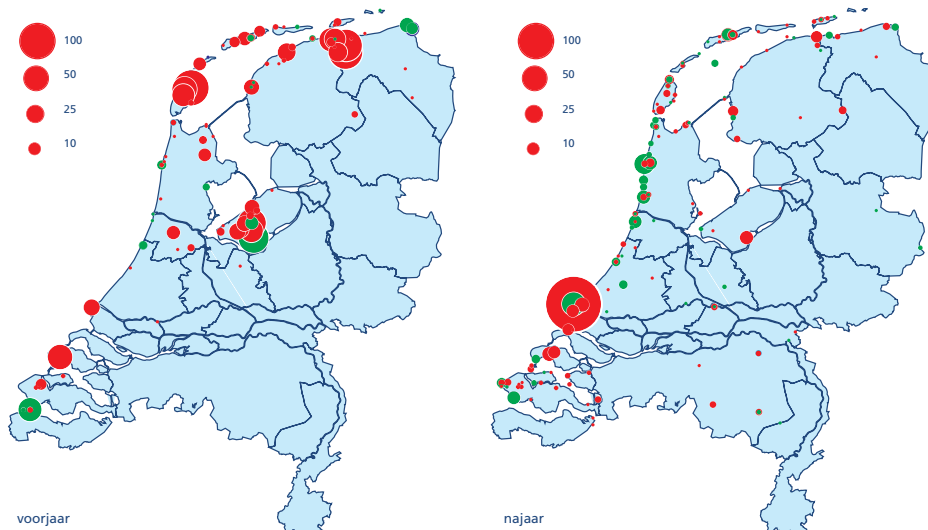
Voorjaartrek via Noord-Nederland

In de eerste decennia van de 20e eeuw was de Morinelplevier vooral een najaarsgast van half augustus tot half september. Belangrijkste pleisterplaats was het voormalige vogeleiland De Beer, net ten zuidwesten van Hoek van Holland. Na de inpolderingen in het IJsselmeergebied raakten ook de jonge Flevopolders in trek. Dit beeld gaat nog steeds op. In 1989-2005 werden in het voorjaar, naast concentraties in Flevoland, relatief veel vogels gezien in de noordelijke helft van het land, bijvoorbeeld het Lauwersmeergebied (Kollumerwaard, Zoutkamperplaat, Bandpolder), op Terschelling (omgeving Oosterend) en op Texel (Polder Eijerland) (figuur 1). Favoriet zijn schaars begroeide plekken: pas ingezaaid of nog braakliggend bouwland, cultuurgrasland, open duingebieden, kwelders en strandvlakten.

Niet alle groepen springen in het oog. Morinellen worden vaak gezien op locaties waar meer dan gemiddelde aantallen vogelaars komen. Grootchalige akkergebieden in Noord-Nederland, bijvoorbeeld, herbergen dan ook vermoedelijk meer vogels dan uit de verspreidingskaarten blijkt. Opvallend is in dit verband ook dat de groepsgrootte van pleisteraars groter is dan van trekkers (gemiddeld 3,9 en 2,6 individuen; alle waarnemingen in voor- en najaar, zie figuur 2). Solitaire pleisteraars vallen niet snel op, terwijl eenzame trekkers doorgaans frequent roepen en makkelijker worden opgepikt.

De voorjaartrek is sterk gepeikt. Van alle vogels in maart-juni wordt 91% gezien in het tijdbestek van 1-25 mei, waarbij de sterkste trek plaatsvindt tussen 11-15 mei (29%, figuur 3). Dit is meestal ook de periode waarin grotere groepen verschijnen, bijvoorbeeld 80 op 22 mei 1991 vliegend over de Schollevaarweg bij Zeewolde en 35 op 14 mei 1993 pleisterend op de Zoutkamperplaat in het Lauwersmeer. Bekende trekposten als Breskens registreren vrijwel ieder voorjaar enkele trekkers (max. 15 in 1997). In voorjaren met veel noordelijke winden in april, zoals 1997 en 1999, lijkt de trefkans duidelijk groter dan in jaren met een overwegend zuidelijke stroming zoals 2000. De mediane data voor een aantal gebieden in Europa laten in het voorjaar een fraaie zuid-noord

Figuur 1. Verspreiding van de Morinelplevier in 1989-2005 in het voorjaar (april-mei) en het najaar (augustus-oktober). De stippen geven de aantallen overtrekkende (groen) en pleisterende vogels (rood) weer.

gradiënt zien: Wallonië 2 mei, Nederland 14 mei, Jutland/Denemarken 17 mei en Noord-Zweden (buiten de broedgebieden) 21 mei (figuur 4).

Maasvlakte een nieuwe De Beer?

In het najaar is de Maasvlakte de belangrijke pleisterplaats in ons land (figuur 1). Wellicht niet geheel toevallig, want dit gebied ligt vlakbij het voormalige eiland De Beer. De najaarstrek speelt zich af over een wat langer tijdsinterval dan de voorjaarstrek, wellicht doordat vrouwtjes de broedgebieden 2-4 weken vroeger verlaten dan mannetjes en juvenielen. Van alle vogels in juli-oktober wordt 90% gemeld tussen 21 augustus en 30 september (41 dagen). De piek valt in de eerste vijf dagen van september (18%). De mediane datum is 6 september, iets later dan Zuid-Zweden (26 augustus), maar vrijwel gelijktijdig met Wallonië (6 september) en Zwitserland (5 september).

Een opvallende groep vormden de 30 vogels op de Maasvlakte van 2-5 september 1994. In het najaar worden meer vogels trekkend gezien dan in het voorjaar (resp. 27% en 17%), waarbij de Noord-Hollandse kust relatief veel trekkers oplevert (o.a. de trekposten Hondsbossche Zeewering en Parnassia, en Vinkenbaan Castricum). In 1994 (vooral 2-11 september) en 2004 (24-29 augustus) werden in het najaar veel meer pleisteraars gezien dan in de overige jaren. Dit viel samen met de enige twee topjaren in Wallonië, wat suggereert dat bijzondere omstandigheden in het spel waren. In beide jaren waren er in dit tijdvak continuagedrukte gebieden in onze omgeving aanwezig, die gepaard gingen met regenval, windhazen, onweer en een meest zuidwestelijk wind (www.knmi.nl). Mogelijk heeft dat ertoe geleid dat vogels die anders wellicht in één keer over Nederland zouden trekken een geschikte pleisterplaats opzochten. Waarnemingen buiten de kuststreek en Flevoland zijn zeldzaam, zoals ook blijkt uit het aantal BSP-waarnemingen in binnenlandprovincies: Drenthe (nul), Overijssel en Utrecht (beide 3), Gelderland (4) en Limburg (5). Bij tweederde van deze waarnemingen ging het om trekkende, solitaire vogels in het najaar.

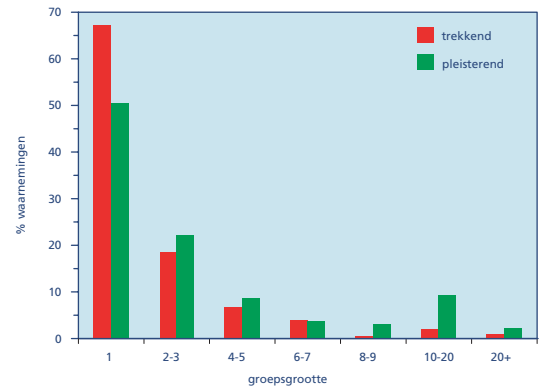
Zeldzaam in zomer en winter

Waarnemingen in juni-juli zijn schaars en hebben voornamelijk betrekking op late of vroege trekkers. Vrijwel alle juni-waarnemingen komen uit de eerste acht dagen van de maand. Uitzonderlijk waren twee pleisteraars van 17-20 juni 1991 nabij Oosterend,

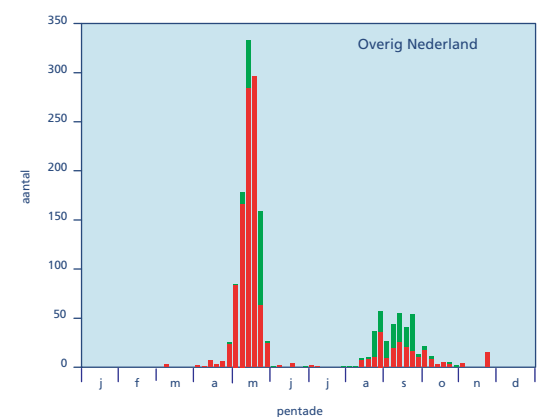
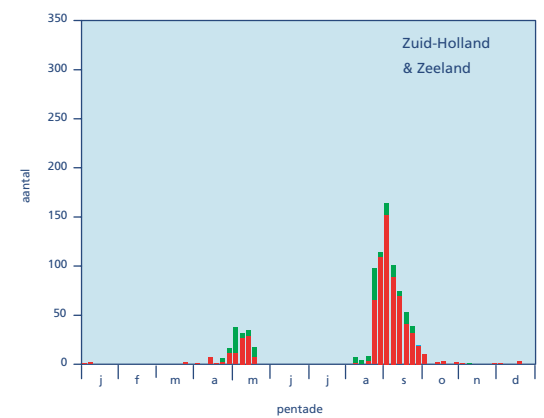
Terschelling. Juli-waarnemingen betreffen solitaire pleisteraars (Lauwersmeer, Castricum en Texel) en een enkele trekker (Zandvoort). Na oktober is de soort opnieuw erg zeldzaam met slechts 12 waarnemingen in november-maart. Van de zes november-waarnemingen komen er vijf uit de eerste week, daarmee het staartje van de najaarstrek vormend. De enige winterwaarnemingen komen uit het klimatologisch milde Zeeland: 3 december 1997 (Noord-Beveland), 20 december 2005 (3 ex., Veerse Dam), 7 en 8 januari 1995 (Noord-Beveland) en 3, 9 en 27 januari 2005 (Walcheren). De vogel van Noord-Beveland in 1995 was mogelijk een echte overwinteraar. Op 21 maart 1995 werd er op vrijwel dezelfde plek opnieuw één gezien (M. Hoekstein). De vogel in januari 2005 was wellicht dezelfde als die op 16 oktober (Noord-Beveland) en van 27 oktober tot 3 november (Middelplaten). Deze late vogels verbleven steeds in grote groepen Goudplevieren, zodat het 's winters goed afzoeken van Goudplevieren in het Deltagebied niet geheel kansloos lijkt. De enige andere maart-waarneming betreft een zeer vroeg drietal op Texel (6 maart 1989). Februari is de enige maand waaruit meldingen ontbreken, net als tijdens het veldwerk voor de Atlas van de Nederlandse Vogels in 1979-83.

Minder Morinelplevieren in het voorjaar

Het aantal voorjaarsmeldingen is de afgelopen decennia afgenomen, net als de gemiddelde groepsgrootte (figuur 5, in 1979-83 gemiddeld 6,6 vogels, in 1989-2005 3,9). Grote groepen van 40-50 vogels zoals die in de jaren zestig werden opgemerkt, of de groep van 140 Morinelplevieren op 24-26 mei 1980 in Zuidelijk-Flevoland, zijn tegenwoordig bijna ondenkbaar. Ook zonder 1980 (groep van 140) werden in het voorjaar 'vroeger' gemiddeld meer vogels gezien dan nu (resp. 5,3 en 3,9). In het najaar was geen sprake van een afname van het aantal waarnemingen en bleef ook de gemiddelde groepsgrootte gelijk (resp. 2,4 en 2,3). De laatste jaren zijn de groepen in het najaar ongeveer even groot als in het voorjaar. Dat was enkele decennia geleden dus wel anders.

Figuur 2. Groepsgrootte van pleisterende en trekkende Morinelplevieren.

Figuur 3. Seizoenspatroon van de Morinelplevier in 1989-2005 in Zuid-Holland/Zeeland en de rest van Nederland.

Morinelplevier. Foto: Bas van den Boogaard

Thom Renssen (1920-2006) overleden

Op 8 februari overleed Thom Renssen op 85-jarige leeftijd. Daarmee verliezen we een kleurrijk persoon die veel voor de ornithologie en voor het telplezier van vogelaars heeft betekend. In Gelderland, waar hij een actieve rol speelde binnen de VWG Arnhem, stond hij ook bekend als 'de koloniaal'. Dit vanwege zijn 25-jarige aanwezigheid op Sumatra en in Suriname. Hij kon daar sappige anekdotes over vertellen en liet dat ook zelden na. Hoewel actief op velerlei terrein zal zijn naam in Nederland toch vooral verbonden blijven met de Raaf, die begin 20e eeuw in Nederland was uitgeroeid. Hij wist het in 1966 door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer gestarte herintroductieproject tot een goed einde te brengen. Na zijn pensioen in 1985 kon hij daarvan de zoete vruchten plukken, want de aanvankelijk broze 'populatie' van enkele broedparen bleef met name op de Veluwe gestaag toenemen. Daar de Raaf een voorliefde aan de dag legt voor uitgestrekte rustgebieden voor het wild, knoopte Thom contacten aan met tal van terreinbeheerders, jachtopzichters en particuliere terreineigenaren. Elk voorjaar beende hij door menig uitgestrekt dennenbos om ravennesten op te sporen, meestal getooid in een corduroy knickerbocker, en met de imposante witte baard wapperend in weer en wind. De resultaten van zijn jarenlange inspanningen zijn terug te vinden in verschillende publicaties, en werden kracht bijgezet in binnen- en buitenland, waaronder op internationale ravensymposia. Het is nu de uitdaging om geen gat te laten vallen en het stokje van Thom over te nemen. We zullen hiervoor een groep formeren die de ontwikkelingen van Nederlandse Raven op de voet blijft volgen. Willem van Manen, Symen Deuzeman en ondergetekende gaan hieraan een bijdrage leveren.

Rob Vogel

Thom Renssen (foto: Wim Kuijper)

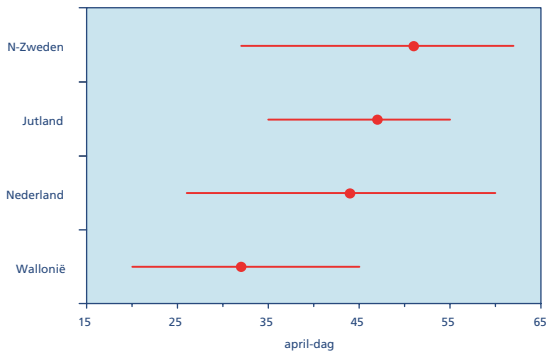

Fig.4. Voorjaarstrek in vier gebieden in Europa met de periode waarin de meeste trek plaatsvindt (lijn) en de mediane datum (stip). Nummering van datum vanaf 1 april.

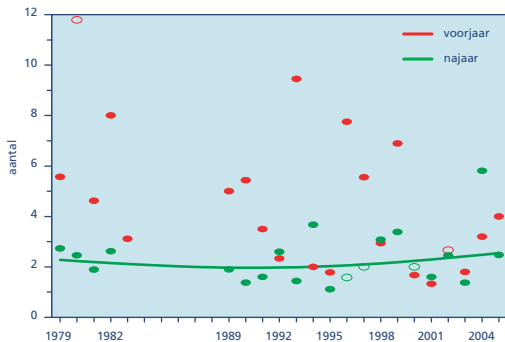

Fig.5. Gemiddelde groepsgrootte per seizoen in 1979-83 en 1989-2005, de lijn geeft het verband het beste weer.

BMP in Vogelrichtlijn-gebieden

Met het Broedvogel Monitoring Project (BMP) willen we de aantalsontwikkeling vastleggen van broedvogels op landelijke en regionale schaal, in verschillende landschapstypen en per Vogelrichtlijn-gebied. In de meeste Vogelrichtlijn-gebieden verloopt dit goed. Waar is nog versterking nodig?

Aanpak inventarisatie

Vogelrichtlijn-gebieden zijn aangewezen vanwege hun belang voor bepaalde broedvogelsoorten. Het gaat merendeels om zeldzame soorten en kolonievogels, maar er zitten ook negen algemenere soorten tussen: Dodaars, Wespandief, Watersnip, Zwarte Specht, Boomleeuwerik, Blauwborst, Roodborsttapuit, Snor en Rietzanger. Dit zijn soorten die met het BMP worden gevolgd in de onderdelen Alle soorten (BMP-A) en Bijzondere soorten (BMP-B).

In de meeste Vogelrichtlijn-gebieden worden alle relevante broedvogelsoorten geïnventariseerd, maar in sommige gebieden niet de negen genoemde soorten. Tellers die willen helpen daarin verandering te brengen, wordt geadviseerd voor BMP-B te kiezen. Dan hoeven immers de algemene soorten niet geïnventariseerd te worden, zodat met dezelfde tijdsinvestering een groter gebied kan worden bestreken. Als het om heel grote Vogelrichtlijngebieden gaat, kan worden volstaan met inventarisatie van representatieve terreindelen.

Tellers die in de hieronder genoemde gebieden met BMP van start willen gaan, worden verzocht zich te melden. In overleg met de coördinator en natuurlijk met de lokale beheerder of eigenaar worden ligging en grootte van het proefvlak bepaald. Zijn er in het gebied al tellers actief met zeldzame broedvogels of kolonievogels (Landelijk Soortonderzoek Broedvogels, LSB), dan is het te overwegen om over te stappen van LSB op BMP-B. Dan blijft het lopende telwerk intact en wordt waardevolle extra informatie verzameld over de andere soorten van de

Vogelrichtlijn. Het is natuurlijk meer werk, maar vaak wel te behappen. Veelal wordt het gebied immers toch al volledig uitgekamd. Alle gegevens kunnen ingevuld worden op één formulier (BMP-B).

Wensenlijst

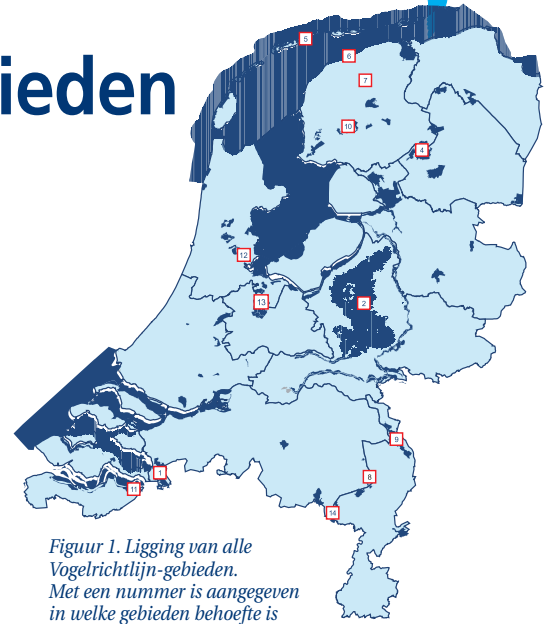
De kaart van Nederland toont de ligging van alle Vogelrichtlijn-gebieden, inclusief gebieden die zijn aangewezen vanwege hun belang voor wintervogels. In vergelijking met drie jaar geleden zijn al heel wat BMP-wensen in vervulling gegaan. Zo zijn in 2004-05 BMP-inventarisaties van start gegaan - of zal dat waarschijnlijk in 2006 plaatsvinden - in Varkensland NH, De Wieden Ov, Kinderdijk ZH, Saeftinghe Zld, NB, de Meinweg Lb en Leenderbos & Groote Heide NB. In 14 gebieden loopt monitoring van BMP-soorten nog niet gesmeerd (tabel 1) en is aangegeven in welke landschapstype er behoefte is aan nieuwe plots.

Aanmelding

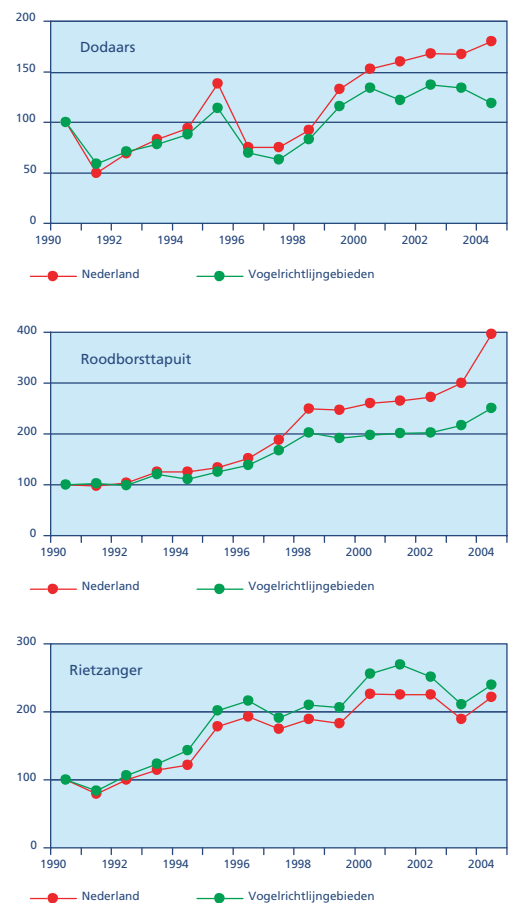
Inventariseren in Vogelrichtlijn-gebieden zal geen straf zijn, want altijd gaat het om vogelrijke terreinen. Geïnteresseerden kunnen zich aanmelden bij SOVON, waarna contact wordt opgenomen en de benodigde spullen worden opgestuurd. Ga er niet bij voorbaat van uit dat anderen zich wel zullen aanmelden!

Voor informatie kunt u terecht bij de BMP-coördinator op het kantoor (arend.vandijk@sovon.nl).

Arend van Dijk

Figuur 1. Ligging van alle Vogelrichtlijn-gebieden. Met een nummer is aangegeven in welke gebieden behoefte is aan BMP-gegevens. De nummers corresponderen met die in tabel 1.

Figuur 2. De aantalsontwikkeling van dezelfde soort in Nederland vergeleken met de ontwikkeling binnen alle Vogelrichtlijn-gebieden samen. De meeste BMP-soorten hebben een vrijwel overeenkomstige trend, zoals bij de Rietzanger. De stand van de Dodaars stabiliseert zich in recente jaren in Vogelrichtlijn-gebieden, terwijl elders toename doorzet. Bij de Roodborsttapuit zorgen vooral nieuwe vestigingen juist buiten Vogelrichtlijn-gebieden voor een sterke toename.

Tabel 1. Behoeftte aan nieuwe BMP-proefvlakken per Vogelrichtlijn-gebied. De nummers staan ook op de kaart van Nederland (fig. 1)

Nr	Gebied	Landschap	Plots
1	Brabantse Wal NB	bos	1
2	Centrale & NO-Veluwe	heide	1
		heide	3
		bos	5
3	De Wieden Ov	moeras	3
4	Drents-Friese Wold Dr/Fr	bos	1
5	Duinen Terschelling	duin	1
6	Friese IJsselmeerkust	moeras	1
7	Grote Wielen Fr	moeras	1
8	Mariapeel & Deurnese Peel NB/Lb	heide	2
9	Maasduinen (De Hamert) Lb	heide	1
		bos	1
10	Sneekerveer e.o.	moeras	1
11	Saeftinghe & Westerschelde Zl	schor	2
12	Varkensland NH	moeras/nat grasland	2
13	Vechtplassen NH/Ut	moeras	2
14	Weerter- & Budelerbergen	moeras	1
		heide	1

Het BMP is een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Het wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS en wordt financieel mogelijk gemaakt door LNV-DK.

Volop kolonievogels geteld in 2005

Roek. Foto: Ran Schols

Indrukwekkend wat er in 2005 weer aan kolonies geteld is. Petje af voor de vele tellers en vooral ook de districtcoördinatoren (DC's) die, zonder zelf de tel kwijt te raken, alles weer in goede banen wisten te leiden. Het beeld van het koloniefrent in 2005 is wisselend. Voorlopige uitkomsten laten bij de Aalscholver en reigers overwegend gunstige cijfers zien, bij meeuwen en sterns is het beeld wisselend en de Roek is duidelijk in mineur.

Sinds mensenheugenis

De Aalscholver laat in kolonies die in 2004 en 2005 zijn geteld een groei zien van 9%, maar de aantallen van enkele grote kolonies ontbreken hierin, en dat kan nogal uitmaken. Als deze groei bewaard blijft, zal het landelijke totaal hoger uitkomen dan de ruim 23.000 paren in 2004, en dat was al een record. De Blauwe Reiger zit in hetzelfde schuitje. Ook hier laten vergelijkingen tussen 2004 en 2005 toename zien (9%), zowel in Laag- als Hoog-Nederland. Als deze op voorlopige gegevens gebaseerde berekeningen kloppen, stevent ook de Blauwe Reiger af op een recordjaar, waarbij misschien voor het eerst het aantal van 13.000 paren zal worden overschreden.

De Purperreiger deed het in het Naardermeer, in de Zouweboezem bij Ameide en in Overwaard bij Kinderdijk goed, maar heeft in 2005 een veer moeten laten in de Nieuwkoopse Plassen (onder de 100 paren gezakt), vermoedelijk ook in De Wieden en zeker in De Weerribben. In dit laatste gebied liet de soort voor het eerst zelfs geheel verstek gaan! Ook uit Fryslân komen slechte berichten.

Aanzuigende werking Kreupel?

Een paar jaar ligt er nu enkele kilometers uit de kust bij Andijk in het IJsselmeer het nieuw aangelegde eilandje De Kreupel. In z'n korte bestaan kreeg het inmiddels de allures van een vogelparadijs. Afgelopen jaar zaten er 3700 paar Visdieven en voor het eerst ook Aalscholvers, 1300 paren maar liefst. Ook de Dwergstern is er vastgesteld. Er wordt verondersteld dat deze rijkdom is afgeroomd van andere kolonies. Zo namen Visdieven op Balgzand en langs de Friese kust af (Werkumerwaard van 1340 naar 950 paren in 2004-05) en hetzelfde gold voor de Aalscholver van De Ven bij Enkhuizen (4500 naar 3600 paren). Twee andere IJsselmeerparadijsjes zijn de laatste jaren verlaten door Visdieven, zoals Naviduct bij Enkhuizen (te ruige begroeiing) en IJburg bij Amsterdam (bebouwing). Natuurontwikkeling elders in het IJsselmeergebied gooit ook hoge ogen. Wat te denken van 1200 paar Kokmeeuwen, 750 Visdieven en vijf paar Dwergsterns op Kinseldam onder de rook van Amsterdam?

Aan de overkant, aan de monding van de IJssel, is het ook raak met honderden Kokmeeuwen en Visdieven op IJsselooog en andere aangelegde eilandjes bij Ramspol. Ook hier twee paar Dwergsterns en verder ruim 30 paar Kleine Mantelmeeuwen en 150 Zilvermeeuwen. Zo ver in het binnenland is dit heel bijzonder.

Binnenlandse meeuwen

Kolonievogels in het Waddengebied komen elders aan bod in deze SOVON-Nieuws. Van de Zwartkopmeeuw zijn er weer meldingen uit het binnenland, zoals 2 paren bij Rijssen en eenlingen bij Hardenberg, Hoofddorp en in de Groote Peel en Mariapeel. Ook leuk zijn de 6 paren op Kinseldam en 11 op nieuwe eilandjes in de IJssel-monding. Kokmeeuwen laten in 2005 buiten het Delta- en Waddengebied vrijwel overal fors lagere aantallen zien. Landelijk komt voorlopig een afname van 14% uit de bus. In Twente was de afname even groot als de landelijke, in Fryslân bedroeg hij 18% terug, maar de kroon spant Oost-Brabant en aangrenzend Limburg met 30% terugval. Het gaat al decennia lang slecht met onze binnenlandse Kokmeeuwen, vooral de kleine vestigingen, maar dit jaar waren ook grote kolonies langs de IJsselmeerkust en in de Peel aan de beurt. Interessante binnenlandse vondsten van overwegend kustbewonende meeuwen zijn een Kleine Mantelmeeuw in Twente een Stormmeeuw in Oost-Drenthe en 3 paar Zilvermeeuwen langs de Rijn/Waal bij Nijmegen en Arnhem.

Visdieven vaker het dak op

Steeds vaker worden dakbroedende Visdieven gemeld en daarbij gaat het soms om meer dan 100 paren, zoals in Zwolle. In 2005 werden verder tientallen dakbroedende Visdieven doorgegeven in Leeuwarden, Wergea, Hoofddorp, Hasselt, Deventer en Rijnsburg. Verder worden Visdieven regelmatig gemeld uit industriegebieden, waarbij soms het vermoeden van dakbroeden wordt uitgesproken. Het op daken broeden wordt, net als bij meeuwen, in verband gebracht met predatie door vossen en andere grondpredatoren.

Zwarte Sterns stabiel?

De provincie Zuid-Holland kan in 2005 bogen op 320 paar Zwarte Sterns, de meeste in de Krimpenerwaard, bij Nieuwkoop, in de Zouweboezem en bij Kinderdijk. De Wieden en het Zwarte Water in NW-Overijssel zijn goed voor 160 paren en de provincies Fryslân en Utrecht voor minstens 100 resp. 150. De totalen in zowel in 2004 als 2005 getelde kolonies ontlopen elkaar niet veel.

Roek in mineur

Na drie decennia van groei, eigenlijk herstel na vergiftiging en vervolging, ondervindt de Roek de laatste jaren flinke tegenwind. Sinds 2000-01, toen de landelijke populatie ongeveer 65.000 paren telde, was het aantal in 2004 al met ruim 10.000 teruggelopen. De voorlopige cijfers van 2005 komen uit op afname met 9% ten opzichte van het voorgaande jaar. Dit past in het beeld van de laatste jaren (jaarlijkse afname van 5% of meer). De precieze redenen zijn nog onduidelijk. Tellers maken gewag van versterking in en bij kolonies en ook afschot, met een versnipperde verspreiding tot gevolg.

Kolonies online!

Het ziet ernaar uit dat tellers dit jaar hun resultaten online door kunnen geven. Dat scheelt papieren rompslomp en controle. Tellers kunnen in elk geval aantallen doorgeven, misschien komt er ook een mogelijkheid om met een klik op de landkaart de precieze kolonieplaats door te geven. Houd www.sovon.nl in de gaten. Uiteraard blijft de mogelijkheid bestaan aantallen op papier met de post in te sturen. Online of niet, het tellen zelf gebeurt nog altijd in het veld met pen en papier. We kijken met belangstelling uit naar de nieuwe telresultaten.

Arend van Dijk

Het LSB is een onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring. Het LSB-project wordt uitgevoerd in samenwerking met het CBS en wordt financieel mogelijk gemaakt door LNV-DK.

Guus van Duin, zelf enthousiast vogelaar, is journalist bij Trouw en sinds 1998 freelance medewerker aan SOVON-Nieuws.

Speek: Nooit meer een verbod op het ringen van Huisvuus.

In 1984 schreven mijn vader en ik de Thieme's VogeltrekAtlas. Mijn pa, Berend Jan – kortweg Bé, is nu 85, ringt nog steeds, heeft een computer en e-mail. Hij was onderwijzer en bouwde ooievaars-nesten. Op mijn tiende of elfde heeft hij me mee naar buiten gesleept. Mijn eerste werk met mistnetten was in de jaren zestig, in Montferland. Kruisbekken en de eerste happen uit mijn vinger door Appelvinken. Ik ring ook nu nog, voor het CES-project. Een Constant Effort Site is een plek waar je de vogels in de broedtijd zo goed mogelijk volgt door middel van volledig vergelijkbare vanginspanningen. Ik doe dat vooral omdat ik wil weten waar ik over praat. Mijn dagelijkse werk is dat ik met ringers te maken heb. En ik vind vangen natuurlijk leuk. Ik wil ze in mijn hand hebben, determinatiemoeilijkheden aanpakken, noem maar op.

De ringcentrale zit sinds 1982 in Heteren. Daarvoor in Arnhem, en het begon in Leiden, bij het toenmalige Museum voor Natuurlijke Historie, tegenwoordig Naturalis. De beroemde Deen Hans Christian Mortensen begon met ringen in 1899. De Engelsen en Duitsers volgden. Hun ringen werden aanvankelijk ook in Nederland gebruikt. Sinds 1911 worden vogels in ons land van een Nederlandse ring voorzien. In 1954 ging de ringcentrale naar Arnhem en vanaf begin jaren zestig is mijn pa erbij betrokken geweest. Hij had genoeg van het onderwijs en kwam hier in de strenge winter van 1963. Via hem ben ik in 1970 op dit instituut gaan werken. Ik heb nu dezelfde functie als hij destijds had. Ik heb wetenschappelijk onderzoek gedaan en daarna een paar jaar systeembeheer. Na een grote reorganisatie ben ik in 1994 op de ringcentrale terechtgekomen, die ik sinds die tijd run. Tien jaar na de atlas.

SPECIFIEK... Geringd

Gerrit/Gert Speek. Hoofd van de Ringcentrale in Heteren.

Houdt van vangen, van zijn ringers en van Meerkoeten.

Hij heeft het alleen wat druk.

Speek (56): „Als je niet oppast zijn vogels alleen nog maar cijfers op het toetsenbord.“

Waarvan iedereen zich nu afvraagt: waarom de Engelsen wél ...

... en wij nog niet. Inderdaad, het is bij één druk gebleven. Maar er komt een opvolger, we zijn er mee bezig. Het vervelende is dat er bij lange na niet genoeg mensen op de ringcentrale werken om een volgende druk te maken. Steeds meer doen met steeds minder mensen, dat is de norm zo langzamerhand. Begrijpelijk, maar in de praktijk ook wel eens heel vervelend.

Voor de onderzoekspoot of de verwerking?

De verwerking. De Ringcentrale is onderdeel van het Nederlands Instituut voor Ecologie, maar heeft geen onderzoekspoot meer. Die verdween toen Albert Perdeck op 1 mei 1988 met pensioen ging. Hij en Ton Cavé waren verbonden aan het Vogeltrekstation. Zij deden onderzoek aan de hand van cijfers die via het ringwerk verzameld werden. De opheffing was beleid van de directeur van het instituut. Sindsdien zijn wij in feite alleen maar een administratief kantoor.

Opmerkelijk

Het is een vervelend aspect van deze tijd dat een wetenschappelijk instituut als het NIOO wordt afgerekend op publicaties, de Great Citation Index. En een feit is dat de Ringcentrale niet direct bijdraagt aan publicaties. Indirect wel, omdat veel artikelen mede gebaseerd zijn op ringgegevens, maar dat is niet goed zichtbaar en meetbaar.

Tot 1994 werkten er 3,6 mensen op de ringcentrale. We moesten terug naar 1,6 en ik mocht het regelen. We hebben toen veel werk gemaakt van ons elektronisch invoer- en verwerkingsstelsel en automatisering is een voortgaand proces waarmee je menskracht kunt uitsparen. Alle ring- en terugmeldgegevens van de ringers komen nu via de elektronische snelweg. Alleen een paar oude ringers doen het nog

niet met de computer. Er worden 220.000 vogels per jaar geringd en er komen 60.000 meldingen binnen. Al die datastromen verwerken en beheersen kost een hoop tijd.

Hoe gaat de atlas er dan komen?

Ik leur al heel lang met het idee er een derde partij in te interesseren. Jongens, jullie mogen alles hebben, al het materiaal, alle opbrengsten. Er moet alleen Vogeltrekstation bij staan. Een jaar geleden had ik eindelijk beet en nu zijn we bezig, met SOVON, Bureau Waardenburg, de Nederlandse Zeevogelgroep en de Ringersvereniging. Tot nog toe gebeurt alles in de mensen hun vrije tijd. Dat gaat mij niet altijd snel genoeg, ik ben nogal ongeduldig van aard. We zijn auteurs aan het zoeken en er ligt een wetenschappelijk plan, waarmee we de boer opgaan voor subsidies.

Hoe gaat hij er uitzien?

Een mengsel. Je mikt op een zo breed mogelijke markt. We proberen alle positieve dingen van de Engelse, Noorse en Zweedse atlas mee te nemen. Mooie smaakvolle kaartjes, Engelse samenvattingen, maar vooral zinnige informatie.

Leidt de samenwerking tot loskoppeling?

Ook daar zitten we middenin. Maar de algemeen directeur, mevrouw prof. dr. Louise Vet, heeft vorig jaar binnen een reorganisatie besloten om het Vogeltrekstation bij het NIOO te houden. Onder de voorwaarde dat we over een jaar of twee, drie financieel op eigen benen staan.

Zoeken naar praktische toepassingen dus

Een voorbeeld van toegepast gebruik is jongenoverleving van vogels in de Wadden-zee. Je zal ze toch moeten ringen om te weten hoeveel er doodgaan na verloop van tijd. Een nadeel van het ringwerk is dat je de vruchten daarvan meestal pas na jaren te zien krijgt. Maar het resultaat van kuikens ringen en volgen zie je binnen één seizoen.

En vogelgriep

Ontstaan in China was het de klassieke ver-van-mijn-bed-show. Als het in Kazakstan opduikt is het al wat anders, hoewel je de terugmeldingen daarvandaan op de vingers van drie handen kunt tellen. En nu komt het steeds dichterbij. Op dit moment, eind februari, komen elke dag nieuwe meldingen binnen uit Duitsland,

In 1984 verscheen de Vogeltekst van Gert Speek en zijn vader Bè.

Foto's: Guus van Duin.

Italië, Frankrijk, Zwitserland, en Zweden. Als je ziet dat het testen tot nu toe een week duurt, dan zitten de eerste Nederlandse gevallen wellicht al in het laboratorium. Wat ik tot nu toe weet – maar ik ben geen viroloog – is dat H5N1 tot nog toe alleen bij pluimvee, watervogels en een enkele aaseeter is geconstateerd. Niet bij, laten we de scheiding maar even heel grof maken, zangvogels. Naar mijn mening gaan de media niet altijd met evenveel kennis van zaken om met de berichtgeving. Als journalisten schrijven over Wilde Zwanen, dan zijn het vaak Knobbelzwanen. Voor Ron Fouchier, viroloog van de Erasmus Universiteit, verzamelt een aantal ringers uitstrijkjes van eenden, steltlopers en meeuwen. Hij benaderde me een paar jaar geleden met dat verzoek. Zo vormen vangen en ringen een prima draagvlak voor nader onderzoek en monitoring.

Zijn er te veel of te weinig ringers?

Te veel voor onze dagelijkse werkzaamheden en te weinig om beter en meer onderzoek mee te doen.

Een tactisch antwoord. Wat wordt er nu niet gedaan?

In de jaren zestig kwam er een verbod op het ringen van eenden, doordat er te veel terugmeldingen van kwamen. Daar hebben we nu spijt van als haren op ons hoofd. Het is een nooit meer te achterhalen gat in onze gegevens. Hetzelfde geldt voor de Huismus. Ik zal dat nu nooit meer doen. Meer aandacht? Ik zou twee keer zoveel CES-vangplekken willen hebben. Daarmee kan je direct broedsucces bepalen uit de verhouding tussen jonge en oude vogels. Maar ook aan het begin van de broedtijd bepalen wat voor effect de winter heeft gehad.

Samenwerking met SOVON en bijvoorbeeld Limosa zou leuke artikelen opleveren

Daar speelt een ander aspect een rol. Bij de reorganisatie die Vet vorig jaar heeft doorgevoerd, heeft ze gezegd verder te willen met de ringcentrale. En ook dat ze er een extra persoon bij zou zetten. Een bioloog, die alleen dit soort dingen doet, die redelijk direct scoren. Dus geen zwaar, smal en diep denkende wetenschapper die over vijf jaar eens een gedegen stuk aflevert, maar meer een die binnen een halfjaar twee aansprekende, wat lichtere artikelen kan produceren. Met die benoeming zijn we bezig.

We leven in het tijdperk van de zendertjes
Technieken als kleurringen en radio-telemetry zijn fantastisch en voor onderzoek erg belangrijk. Voor de ouderwetse ringerij moet je een vogel vangen en een ring omknijpen. Dat vindt een vogel waarschijnlijk niet leuk, die ervaart stress. Ringers leren dat te minimaliseren, maar ontkennen kan je het niet. En voor een terugmelding moet je hem weer vangen. Dat is wéér een keer stress. Een vogel met een kleurring kun je op afstand aflezen, een groot voordeel. De ethische problematiek van het kleurringen mag natuurlijk niet worden onderschat. Het heeft ons een paar jaar gekost voor we al die kleurringmeldingen konden behappen, en we hebben er vaak op gevloekt. Maar het levert kostbare gegevens op. Sommige ringers en aflezers zijn bloedfanatiek. Wij zeggen hier wel eens dat het hoog tijd wordt dat zo'n jonge ringer, zo'n jonge hond, een vrouw zoekt. Met een vette glimlach natuurlijk. Met de actiefste kleurringers heb ik goeie afspraken. Ik stuur alle kleurringen direct aan hen door. Ze zijn ook verantwoordelijk voor de melding en sturen het Vogeltekst jaarlijks een update. Van zendertjes weet ik te weinig.

Wat vond je zelf het leukst in het veld?

Meerkoeten op de Westeinderplassen. Het was een populatiedynamisch onderzoek. Daar heb ik 10 jaar op gewerkt. Van dat onderzoek is een aantal publicaties verschenen en er is iemand op afgestudeerd. Ik heb ook gewerkt aan oriëntatie bij Spreeuwen, maar Meerkoeten vind ik, heel subjectief, leuker. Het zijn gewoon vaak simpele vogels. Zo'n verscheidenheid aan persoonlijkheden. Dom, slim, leergierig.

Wanneer ben je een slimme Meerkoet?

Als je als onderzoeker 5 dagen per week hetzelfde terrein doorvaart, de nesten ziet liggen, de eieren, de jongen, de grote jongen, en je de ouders nooit te zien krijgt. En dom als je pas in juli gaat broeden en dan twee jongen krijgt die onder je ogen doodgaan. Meestal zijn dat tweedejaars beesten.

Wat is de leukste terugmelding?

Pas geleden hadden we een bizarre melding van een Fransman. Die had een ring gevonden op de Maldiven, die van een Kievit bleek te zijn. Dat is niet alleen een eind weg, maar ook volkomen uit de rich-

ting, zo tegen India aan. We hebben die man teruggeschreven. Hij antwoordde heel keurig en beschreef de grootte, de kleur, en het beest had zich verward, hij had hem losgemaakt. Het klonk allemaal heel logisch, maar toch. Waanzinnig gewoon. En dan moeten wij registreren, niet interpreteren. Hoewel we ook eens een melding hebben weggegooid natuurlijk. Kemphanen die op de Antillen terecht komen zijn ook leuk. Maar dat is wel vaker gebeurd.

Geloof jij in Jan-van-genten die 100 worden?

Nee, in die berekeningen geloof ik niet. Veertig, vijftig wel. Er is iemand die dat soort ouderdomsgegevens verzamelt, Roland Staav van de Zweedse ringcentrale. Ik heb daar een pagina van gemaakt op onze website. Dertig, veertig jaar is geen uitzondering bij zeevogels. Neem die Stormmeeuw in Groningen van 37 jaar oud. Waar Klaas van Dijk zo aardig over schreef, dat dat beest echt oud en stram aan het worden was.

Je werkt nog een jaar of vier, vijf. Wat wil je bereikt hebben?

Allereerst de nieuwe vogeltekst. En ik zou de zaak hier veel verder willen automatiseren. Ook zou ik willen dat er meer wordt gepubliceerd en er meer direct iets met ring- en terugmeldgegevens wordt gedaan, zodat je er beleidsbeslissingen op kunt baseren. Want daar is een deel van het ringwerk heel geschikt voor. Toen H5N1 en eerder de vogelpest opdoken, heb ik direct gezegd dat we naar LNV moesten rennen om te zeggen dat we gegevens voor ze hadden. We hadden kaarten kunnen maken. Daar zit geld in voor ons. Maar ja, wij hebben geen lobby-ervaring, dus het kwam er allemaal niet van.

Wat wil je jezelf nog vragen?

Of het me geen moeite kost om nog naar buiten te gaan. Ik heb me opgelegd om mezelf eens in de maand even te luchten. Vandaar dat ik ook een eigen vangplek heb, vandaar dat ik gebruik maak van mijn relaties met de ringers om dan eens met jantje, dan eens met pietje mee te gaan. Als je niet oppast zijn vogels anders alleen nog maar cijfers op het toetsenbord.

Guus van Duin

Jaar van de Veldleeuwerik 2006: tel mee

Zoals de trouwe teller inmiddels wel weet, verdient in de ogen van SOVON ieder jaar een vogelsoort extra aandacht. In 2002 was dat de IJsvogel, in 2003 de Roerdomp, in 2004 de Halsbandparkiet en in 2005 de Tapuit. Dit jaar is het, in samenwerking met Vogelbescherming Nederland, de beurt aan de Veldleeuwerik. Deze ooit zo algemene broedvogel staat thans in donkerrood felrood op de Rode Lijst en loopt een gereede kans uit grote delen van het land te verdwijnen.

Veldleeuwerik. Foto: Harvey van Diek

Waar zitten Veldleeuweriken precies in het broedseizoen?

De landelijke verspreiding en het aantalsverloop van de Veldleeuwerik zijn in het algemeen goed bekend (figuur 1). In 2006 willen we daarom nauwkeuriger informatie verzamelen over het terreingebruik. Zitten ze in graslanden met of zonder grazend vee, in akkers met granen of juist aardappelen en hoe zit dat op heidevelden en in duinvalleien? Wellicht kunnen we zo een vinger krijgen achter de oorzaken van de enorme afname, zodat gerichte maatregelen kunnen worden genomen. Op verschillende wijze zal aandacht worden gevraagd voor de Veldleeuwerik, van laagdrempelig tot projecten voor de doorgevoerde vogelaar. Verder loopt er speciaal onderzoek naar de broedbiologie en nestplaatskeuze. Bovendien beraden we ons op de

mogelijkheid van specifieke wintertellingen. In eerdere 'Jaar van'-projecten is extra habitat-informatie opgevraagd uit telgebieden van het Broedvogel Monitoring Project (BMP). Ook nu weer willen we de BMP'ers benaderen voor gedetailleerde informatie over type begroeiing, land- en vruchtgebruik van plekken waar Veldleeuweriken zijn vastgesteld. Daarnaast willen we tellers vragen om op pad te gaan om ook informatie te verzamelen uit de 'witte vlekken' in het land, die niet of onvoldoende met het BMP worden afgedekt, zoals in sommige akkergebieden, waar nog aardig wat leeuweriken kunnen zitten. De werkwijze zal simpel zijn. We vragen om in bepaalde aangewezen kilometerhokken tweemaal een telling uit te voeren in de loop van het broedseizoen. Van elke Veldleeuwerik willen we weten in welk type begroeiing, land- of vruchtgebruik hij zat. Instructies zijn op papier gezet en reeds aan veel tellers toegestuurd. Op verzoek kunnen we u ook informatie en deelnameformulieren toesturen. Tevens kunt u vanaf eind maart deze informatie vinden op onze website.

Naast deze telprojecten voor meer ervaren tellers kunnen ook 'losse' waarnemingen van zingende Veldleeuweriken worden doorgegeven. Dit kan uitsluitend via de website. Op eenvoudige wijze kan een locatie worden ingevoerd, met informatie over begroeiing en grondgebruik van de waarnemingsplek. We zijn er zeker van dat een goede deelname aan deze projecten zal bijdragen aan een betere kennis en daarmee bescherming van deze karakteristieke voorjaarszanger.

Interesse in deelname aan het onderdeel 'witte vlekken'?

Vraag informatie en deelnameformulier aan; geef aan in welke omgeving u wilt tellen. Op de website vindt u meer informatie over het Jaar van de Veldleeuwerik.

Meer weten of iets vragen?

Kijk op www.sovon.nl of neem contact op met Joost.vanbruggen@sovon.nl, tel. 024-6848141.

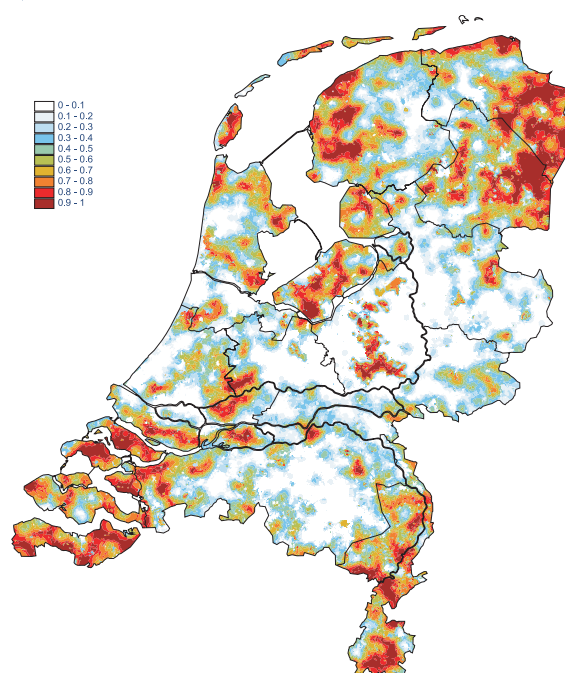
Arend van Dijk

Op de Rode Lijst:

De Veldleeuwerik kende een glorie tijd die tot in de jaren zeventig voortduurde, toen het één van de meest verspreide broedvogels van ons land was, en na de Merel en Huismus ook de talrijkste. Wie had kunnen denken dat amper 25 jaar later deze soort op de Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten zou belanden? Met een afname van meer dan 90% binnen deze periode was opname op de lijst hoog nodig. Intensivering van de landbouw en verruiging van duinvegetaties en heidevelden zijn belangrijke oorzaken van de dramatische achteruitgang.

Nederlandse Ringcentrale

Vanaf april 2006 onder gemeenschappelijke vlag van NIOO en SOVON. Op verzoek van de directie van het NIOO heeft SOVON, in overleg en afstemming met de Ringersvereniging nagegaan of zij samen met het NIOO verantwoordelijkheid wilde nemen in het duurzaam laten functioneren van de Ringcentrale. Besloten is om op basis van een convenant de komende jaren dit in nauwe samenwerking met elkaar vorm te geven. Argumenten hierbij waren o.a. de kennis bij SOVON van de ambitie en mogelijkheden van vrijwilligers in het veld, de opgebouwde onderzoeksexpertise, 'de markt' voor dit soort werk en de perspectieven zoals die blijken uit het werk van onze Engelse zusterorganisatie, de BTO. Voor SOVON biedt deze samenwerking een versterking op het gebied van het NWO-gestuurde, zuiver wetenschappelijke (populatie-)onderzoek. In het volgende nummer van SOVON-Nieuws hierover meer.

Figuur 1. Verspreiding van Veldleeuwerik (relatieve dichtheid) in 1998-2000 volgens de Atlas van de Nederlandse broedvogels. In rood gekleurde gebieden is (was?) de Veldleeuwerik vrij talrijk, in oranje, groene en blauwe kwam hij minder talrijk voor en in de lichte gebieden ontbrak hij vrijwel.

Blauwe Kiekendief. Foto: Johan Krol

Waddenbroedvogels 2005

Naast de eerste wapenfeiten rond het nieuwe reproductie meetnet voor broedvogels in de Waddenzee (zie elders in dit nummer) werd uiteraard in 2005 ook het voorkomen van broedvogels weer goed in kaart gebracht. Deze inventarisatie vormt een onmisbaar onderdeel binnen de Nederlandse broedvogelmonitoring en wordt tegelijkertijd ook in het Duitse en Deense Waddengebied uitgevoerd.. Qua weersomstandigheden was het een rustig broedseizoen. Hoe deden de broedvogels het?

Sterns

Voor het eerst sinds een aantal jaren was er in het broedseizoen geen storm van betekenis. Er spoelden dan ook niet veel nesten of jongen weg dit jaar. Dat betekent echter nog niet dat het broedsucces overall goed was. Op Vlieland, Rottumeroog en -plaat, bijvoorbeeld, lagen de sternkolonies heel dicht bij de hoogwaterlijn en bleek ook een kortdurende harde aanlandige wind voldoende om nesten weg te spoelen. Op Rottumerplaat werd daarbij ook een nieuwe reden voor mislukking vastgesteld. Tijdens een periode met aanlandige wind werden de nesten van Dwergsterns bedekt met een dikke laag algenschuim. Het is aannemelijk dat de vogels hiervan ernstige hinder ondervonden. Het totaal aantal Dwergsterns in het Nederlandse Waddengebied was overigens ongeveer gelijk aan dat van voorgaande jaren, met tegenwoordig de grootste kolonie (87 paar) op de Vliehors.

De Grote Stern beleefde een succesjaar. Weliswaar was het aantal in de grootste kolonie, die van Griend, wat kleiner dan het voorgaande jaar (10.560 paren), maar daar staat tegenover dat op tal van onverwachte plaatsen Grote Sterns opdoken: op Texel (90 paren binnendijks, pas half juni beginnend met de eileg!), op de oostpunt van de Boschplaat /Terschelling (1546), op de kwelder bij Hollum op Ameland (c. 130) en op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog (tenminste 30). Op de eerste drie locaties was het broedsucces goed. Spectaculair was het broeden van een paar Lachsterns op Balgzand. Het eerste broedgeval in Nederland sinds 1958! Momenteel broedt de soort in NW-Europa alleen nog aan de Elbemonding, in de Waddenzee op de grens van Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein (Duitsland). De broedvogels van Balgzand ondernamen één of meer broedpogingen, maar broedsucces bleef uit. Een incidenteel geval, of het begin van een structurele vestiging?

Meeuwen

Onder de meeuwen blijven Zwartkopmeeuw en Grote Mantelmeeuw zeldzaamheden in het Waddengebied, hoewel beide soorten

schoorvoetend in aantal toenemen. De aantallen van Kokmeeuw, Stormmeeuw, Kleine Mantelmeeuw en Zilvermeeuw waren vergelijkbaar met die van het jaar ervoor. Zeker plaatselijk, zoals op Texel, neemt de Kleine Mantelmeeuw nog in aantal toe. Het broedresultaat van Stormmeeuw en Zilvermeeuw is al een aantal jaren zeer laag en op termijn zou dat tot een (verdere) aantalsreductie kunnen leiden. In 2006 start het NIOZ (Kees Camphuysen) met vergelijkend onderzoek naar voedsel, fourageergebieden en broedsucces bij Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw op Texel.

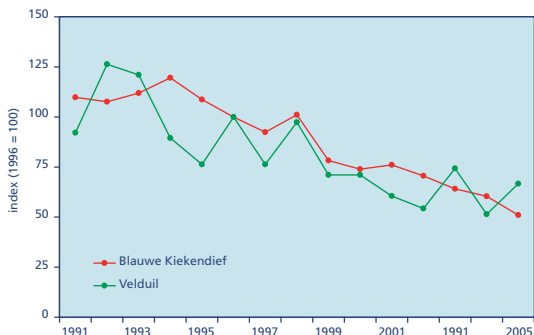
Zeldzame soorten

De overige kolonievogels Aalscholver, Kleine Zilverreiger en Lepelaars deden het ook in 2005 goed. Van de eerste soort was er nieuwe, nog kleine vestiging in De Geul op Texel. De Kleine Zilverreiger lijkt vaste voet onder de voeten te krijgen: liefst 10 paar werden vastgesteld in twee 'kolonietjes' op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog. Het zijn waarschijnlijk deze vogels die in het broedseizoen ook op de Groningse kwelders werden gezien. Op Texel werd een record-aantal Lepelaars vastgesteld (326 paren), waarvan de meeste in De Geul op het zuidelijk deel van het eiland. Deze dieren zoeken hun voedsel grotendeels in de poldersloten van Noord-Holland.

Het broedseizoen 2005 was het 'Jaar van de Tapuit'. Het aantal zekere broedparen op de Waddeneilanden lag rond de 110. Een aantal dat begin jaren negentig alleen al op Texel werd gevonden! Bijzondere soorten waren Kleinst Waterhoen (mogelijk broedend op Vlieland), Roodmus en Grauwe Klauwier (ook op Vlieland). De laatste jaren worden nog wel eens late doortrekkers, die soms paarsgewijs blijven hangen, als territoriaal paar gemeld, maar ditmaal ging het om een zeker broedgeval: er zijn pas uitgevlogen jongen gezien.

Roofvogels nader bekeken

Sinds 2004 wordt op Texel onderzoek gedaan naar voedsel en reproductie van Blauwe Kiekendief en Velduil. Beide soorten doen

Figuur 1. Aantalsontwikkeling van broedende Blauwe Kiekendieven en Velduilen in het Waddengebied in 1991-2005 (uitgedrukt als index, basisjaar 1996).

'Waddenzee-specialisten' bij de telexperimenten op Texel in juni 2005. Van links naar rechts: Jürgen Ludwig, Stefan Schrader, Peter de Boer, Bernd Hälterlein, Kees Koffijberg, Bernd Oltmanns, Dietrich Frank, Thomas Grünkorn, Norbert Kempf, Lieuwe Dijkse & Petra Potel (foto Stefan Wolf).

het op Texel naar verhouding goed, maar nemen af op de andere eilanden. Ringmeldingen wijzen op een hoge mate van plaatstrouw, maar om meer inzicht te krijgen in eventuele verplaatsingen tussen de eilanden en recrutering van nieuwe broedvogels is in 2005 een kleurringproject gestart (zie ook SOVON-Nieuws 18 (4): 5). Alleen op Terschelling nam het aantal Blauwe Kiekendieven in 2005 nog iets verder af. Op de andere eilanden was de populatie vrijwel gelijk aan die in 2004. Het broedsucces was iets beter, terwijl het aandeel muizen (vooral woelmuizen) in de prooien hoger was. De iets toegenomen konijnenstand werd in de prooien niet teruggevonden, ook niet op het woelmuisarme (alleen rosse woelmuis) Terschelling. Het totaal op de eilanden lag dit jaar op 49 paren (lees: territoriale vrouwtjes). Het aantal Bruine Kiekendieven daarentegen, lijkt na jaren van groei nu af te nemen. Op Ameland gaat het om een reductie van 38% ten opzichte van het topjaar 2001. Is de

spoeling in prooien voor roofvogels dunner geworden nu ook Buizerd en Havik zich op de meeste eilanden gevestigd hebben?

Met een kennelijk iets hogere muizenstand was ook het aantal Velduilen wat toegenomen, op Texel van 6 naar 10 paren, waarvan 9 succesvol. Hoewel er op Vlieland dit jaar geen Blauwe Kiekendieven meer broedden werden wel 2 paar Velduilen gevonden. Op Schiermonnikoog, met Ameland het enige eiland waar veldmuizen voorkomen, broedden 4 paar. Het totaal op de eilanden kwam daarmee uit op c. 27 paren. Hier en daar werden ook weer rondzwervende, soms zelfs territoriaal gedrag (Rottumerplaat) vertonende Velduilen gezien. Saillant detail: op Texel en Schier werden 3 Velduilen (1 adult en 2 grote pullen) teruggevonden in nesten van Bruine Kiekendieven.

Internationale kartering 2006

Voor de vierde maal wordt in het broedseizoen van 2006 een totale inventarisatie van alle karakteristieke Waddensoorten tussen Den Helder en Esbjerg uitgevoerd. Eerdere tellingen vonden plaats in 1991, 1996 en 2001. Het betekent dat, naast de steekproefgebieden en de kolonievogels, nu alle karakteristieke soorten in het gehele gebied worden geïnventariseerd. De organisatie van het veldwerk is inmiddels vrijwel rond, en uit een overleg in februari bleek dat ook de Duitsers en de Denen in de startblokken staan. Nu maar hopen dat Vogelgriep geen roet in het eten gooit... Met continuerend onderzoek aan Tapuit en Blauwe Kiekendief kunnen we dit jaar weer een stroom aan gegevens verwachten. Voor bescherming van het Waddengebied harde noodzaak!

Bedankt!

Rest mij eenieder die heeft meegewerkt in 2005 hartelijk te bedanken voor de vaak al jarenlange inzet. En voor de totstandkoming van dit overzicht in het bijzonder: Hille van Dijk, Ricus Engelmoer, Johan Krol, Date Lutterop, Hans Roersma, Giel Witte, Jan Zijp en Carl Zuhorn.

Lieuwe Dijkse

De broedvogelinventarisaties in de Waddenzee zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring en worden internationaal gecoördineerd in het kader van TMAP: het trilaterale monitoringprogramma van Nederland, Duitsland en Denemarken.

Quality assured?!

Vogeltellers maken telfouten, dat is algemeen bekend. Voor monitoring hoeft dat op zich geen groot probleem te zijn, indien gebieden jaar in jaar uit door dezelfde waarnemer worden geteld, waarbij jaarlijks min of meer dezelfde fouten worden gemaakt (al neemt natuurlijk de ervaring van de waarnemer toe!). Dat neemt niet weg dat altijd moet worden gestreefd naar verbetering. De aard en grootte van telfouten in de Waddenzee is al enkele jaren onderwerp van studie in de zogenaamde 'Quality Assurance Meetings'. Achter deze term gaan experimenten schuil met telmethodieken en uitwisseling van telervaringen van een aantal Waddenzee-broedvogeltellers, dit alles in het kader van het TMAP. Van de tot dusverre uitgevoerde experimenten is een verslag verschenen in de Wadden Sea Newsletter Nr 2 van 2003 (beschikbaar via www.waddensea-secretariat.org).

In 2005 was het gezelschap te gast op Texel, met speciale aandacht voor het tellen van middelgrote kolonies van Zilvermeeuw en Kleine Mantelmeeuw. Uit de daar uitgevoerde tellingen bleek opnieuw hoe lastig het is om de aantallen meeuwen in de kolonie te bepalen en de verhouding Zilvermeeuw/Kleine Mantelmeeuw in te schatten. Variatie was er zowel bij het aantal getelde nesten t.o.v. het geschatte aantal aanwezige paren (eenmaal werd slechts 80% van de nesten gevonden, eenmaal waren beide opgaven vrijwel gelijk) als bij de tellingen van het totaal aantal vogels in de kolonie. De laatste weken soms 50% af van het gemiddelde van alle individuele schattingen.

Op zich is dat geen nieuwe informatie; vergelijkbare resultaten werden ook bij eerdere experimenten gevonden en zijn ook eerder bij bijv. hoogwatertellingen vastgesteld. Een belangrijke conclusie is echter wel dat je altijd bedacht moet zijn op telfouten. Ga vooral zorgvuldig te werk bij grote vogelconcentraties, en probeer grotere kolonies zo mogelijk met meer mensen te tellen. Ben je alleen: tel enkele malen en neem het gemiddelde. Het tellen van nesten lijkt soms een forse onderschatting van het aantal geslachtsrijpe meeuwen op te leveren, maar indien al jarenlang op die wijze wordt geteld, is het van belang dezelfde methode te handhaven! Verandering van methode zou immers tot een 'trendbreuk' leiden. Een uitgebreider verslag met resultaten van de Texel-bijeenkomst verschijnt later dit voorjaar.

Vogelgriep

Sinds de uitbraak van vogelgriep rond het Duitse Oostzee-eiland Riigen is vogelgriep opnieuw volop in het nieuws. De berichtgeving is vaak chaotisch en geruchten zijn nauwelijks van feiten te onderscheiden. Ook is het nog niet in alle gevallen opgehelderd hoe het griepvirus zich verspreidt. Vast staat in ieder geval dat bij het tellen van watervogels en het inventariseren van broedvogels er op dit moment (eind februari) geen enkele belemmering is. Dat gaat wellicht veranderen als vogelgriep in Nederland uitbreekt en mogelijk gebieden voor publiek worden gesloten. Houd daarom www.sovon.nl in de gaten voor actuele informatie. Ringers kunnen zich via www.vogeltrekstation.nl op de hoogte houden van de aanbevelingen van het Vogeltrekstation met betrekking tot het ringen van vogels. Wanneer u tijdens het veldwerk dode of zieke vogels tegenkomt, met name zwanen en andere watervogels, raak deze vogels dan niet aan. Maak melding van de vondst op www.sovon.nl: monitoring dode vogels. Bij zeer urgente en verdachte gevallen kunt u direct bellen met de algemene inspectie dienst (AID) op 045-5466230 of het Dutch Wildlife Health Center (DWHC) op 010- 4088066.

Onderzoek broedsucces Kluten.
Foto: Silvan Puijman

Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee in 2005

Monitoring van aantallen zoals uitgevoerd in de verschillende SOVON-projecten levert gegevens op omtrent aantalsveranderingen van Nederlandse vogels. Wat vaak echter verborgen blijft, is het 'hoe en waarom' van de waargenomen veranderingen. Is er bij afnemende populaties sprake van slechte broedresultaten, of juist van verhoogde sterfte? Het Nestkaartenproject en het CES zijn middelen om meer van die achtergronden te weten te komen. In 2005 ging in de Waddenzee een speciaal reproductiemeetnet van start.

Nieuw project

In 2005 is in het kader van het nieuwe Reproductiemeetnet Waddenzee voor zes 'meetnet-soorten' een beeld verkregen van het broedsucces in de gehele Nederlandse Waddenzee. De uitvoering lag in handen van SOVON en Alterra-TEXEL, in opdracht van het Ministerie van LNV. Veldmedewerkers, vrijwilligers, terreinbeheerders en bewakers brachten de gegevens bijeen. Primair richtte de gegevensverzameling zich op het aantal vliegvlugge jongen per paar. Dit is immers de uiteindelijke bijdrage van het broedproces aan de populatie. Daarnaast is informatie verzameld over verschillende broedstadia (nestfase, kuikenfase). De zes soorten, Eider, Scholekster, Kluut, Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Visdief, vormen een goede afspiegeling van de consumenten van de belangrijkste voedselbronnen in de Waddenzee, in het bijzonder kokkels, mossels, niet-commerciële schelpdieren, wormen, andere bodemdieren en vissen. De selectie van soorten past bovendien goed in eerdere voorstellen van

Thyen *et al.* in het kader van de gewenste uitbreiding van het Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP) in de internationale Waddenzee. Tot dusverre behelst de internationale monitoring in de Waddenzee alleen monitoring van de broedpopulaties.

Achtergronden

Vanuit de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 en de EU-Vogelrichtlijn heeft Nederland de verplichting een 'gunstige staat van instandhouding' voor een aantal broedvogelsoorten te garanderen. Naast informatie over aantalsontwikkelingen, is hierbij kennis over reproductie en overleving van groot belang. Deze aspecten geven immers inzicht in de redenen voor aantalsveranderingen en geven zicht op de staat van instandhouding van de populaties. Met jaarlijkse metingen aan reproductie en overleving kunnen sneller en beter de voor de populaties relevante veranderingen in het Waddengebied worden gesignaleerd (en mogelijk zelfs deels worden verklaard), dan met broedvogelinventarisaties alleen.

Soorten en gegevens

Voor Kluut, Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Visdief werd een representatieve steekproef van voldoende omvang gerealiseerd. Voor Eider en Scholekster was de steekproef vrij klein en de representativiteit discutabel. Naast de zes vaste 'meetnet-soorten' is ook veel informatie verzameld voor een viertal andere kustbroeders. In totaal zijn van 50 locaties gegevens ontvangen (figuur 1). Het broedseizoen van 2005 verliep relatief rustig, zonder voorjaarsstormen, grote overstromingen of perioden met grote neerslaghoeveelheden. De maanden mei en juni kenden wel lange koudeperioden. Figuur 2 geeft een overzicht van het gemiddeld aantal vliegvlugge jongen per paar bij de verschillende soorten. De Eider beleefde (wederom) een mager jaar met een geschatte jongenproductie van 0,2-0,3 jongen per paar, wat onvoldoende lijkt om een stabiele populatie te handhaven. Met name de grote kolonies van Vlieland en vermoedelijk ook de

Figuur 1. Overzichtkaart van de locaties in de Nederlandse Waddenzee waarvan in 2005 informatie over het broedsucces van Eider, Scholekster, Kluut, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Kokmeeuw, Grote Stern, Visdief, Noordse Stern en Dwergstern ontvangen is. De stipgrootte wordt bepaald door het aantal soorten waarvan informatie beschikbaar is.

Dwergstern. Foto: Harvey van Diek

Grutto. Foto: Hans Gebuis

Boschplaat (Terschelling) en Rottum kenden een slecht broedseizoen, terwijl de kleine kolonies van Griend en Ameland het juist relatief goed deden. Bij de Scholekster kwam het aantal vliegvlugge jongen uit rond 0,2 per paar, wat ver onder de benodigde 0,4 jongen per paar ligt. De intensief gevolgte populaties van Texel en Schiermonnikoog produceerden slechts 0,12 resp. 0,04 vliegvlugge jongen per paar. Op de pier van Delfzijl deed de soort het dit jaar daarentegen uitzonderlijk goed met bijna 1 jong per paar. Slechte voedselomstandigheden lijken zowel bij Eider als Scholekster een aannemelijke verklaring voor het algehele magere broedsucces.

Kluten brachten gemiddeld 0,3-0,4 vliegvlugge jongen per paar groot, wat eveneens onvoldoende is voor een stabiele populatie. De oorzaken voor de lage reproductie zijn divers, maar een slechte kuikenoverleving door een combinatie van matige voedselomstandigheden en koud weer lijkt het belangrijkste probleem. In Polder Breebaart (Dollard), in 2003 met 826 paar nog veruit de grootste kolonie van het Waddengebied, waren slechts 143 paren aanwezig die, evenals in 2004, (vrijwel) geen jongen grootbrachten. Predatie door vossen speelde hier dit jaar een rol, maar belangrijker lijkt een teruggelopen voedselaanbod in dit recent ingerichte natuurontwikkelingsgebied. Gezien de algehele afname van Kluten langs de Fries-Groningse kust speelt voedselgebrek wellicht op grotere schaal, en is predatie - vaak als eerste genoemd in dit verband - slechts één van de oorzaken van de waargenomen negatieve trend.

Het broedsucces van Zilvermeeuwen komt rond 0,4 jongen per paar uit, vermoedelijk (net?) onvoldoende voor een stabiele populatie. Kokmeeuwen produceerden 0,7 vliegvlugge jongen per paar, wat lager is dan het gemiddelde bij onderzoek in eerdere jaren. Beschikbare reeksen van enclosure-onderzoek laten een negatieve trend in het broedsucces zien (figuur 3). In de afgelopen jaren hebben Kokmeeuwen zich waarschijnlijk onder invloed van toegenomen aanwezigheid van vossen massaal verplaatst van de vastelandskusten naar de (vosvrije) eilanden. Dit heeft voorsnog geen effect gehad op de populatieomvang, maar verklaart waarschijnlijk wel het teruglopende broedsucces (meer vogels concentreren zich in een kleiner aantal kolonies). Afname van de populatie ligt daarom in het verschiet. Het broedsucces van Visdieven kwam uit op 0,55-0,60 vliegvlugge jongen per paar, wat

redelijk is. De kolonie op een omheinde parkeerplaats in Delfzijl groeide spectaculair naar 934 broedparen en haalde een goed broedsucces met 0,8 vliegvlugge jongen per paar.

Van de vier overige soorten haalden Kleine Mantelmeeuw, Grote Stern en Dwergstern een broedsucces dat grofweg voldoende is voor handhaving van de populatieomvang. Het broedsucces van Noordse Stern was met 0,20-0,25 vliegvlugge jongen per paar aan de lage kant.

Algehele indruk

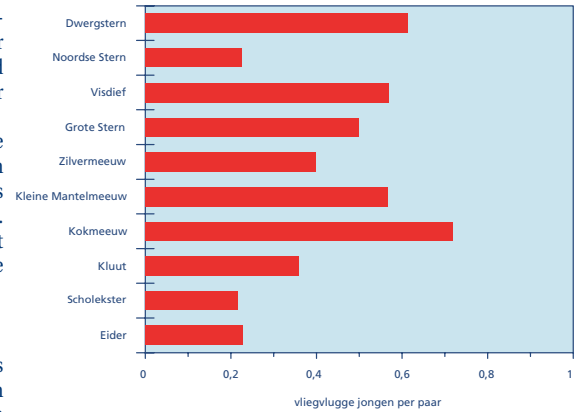
Oorzaken voor de lage reproductie, ondanks het uitblijven van overstromingen, moeten naar onze inschatting bij de meeste soorten vooral gezocht worden in een slechte voedselsituatie. Daarnaast zal de lage temperatuur in mei en juni een negatief effect hebben gehad op de overleving van respectievelijk nesten en kleine jongen. Predatie lijkt alleen lokaal aan de vastelandskust een probleem te zijn, waarbij wel opgemerkt moet worden dat hier inmiddels veel voormalige broedplaatsen door kustbroeders verlaten zijn. Er valt dus voor de aanstichters van deze volksverhuizing niet veel meer te prederen. Gegevens van Kluten in de Dollard suggereren echter dat predatie maar één van de oorzaken is voor de waargenomen afname bij deze soort.

Hoe verder

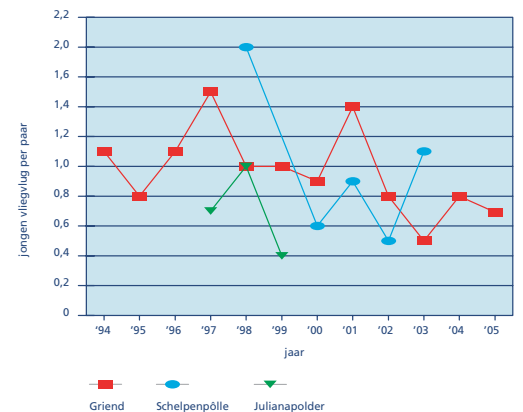
Geconcludeerd kan worden dat met het huidige meetnet een goede indruk van het broedsucces van de meetnetsoorten en een aantal overige kustbroeders wordt verkregen. Voor Scholekster en Eider is uitbreiding van de inspanningen gewenst om de representativiteit van de gegevens te vergroten. Een punt van aandacht is daarnaast de betrouwbaarheid van de gegevens. De gegevens van 2005 zijn deels gebaseerd op schattingen of eenmalige tellingen. Hopelijk kunnen we de komende jaren de intensiteit van het onderzoek vergroten. Voortzetting van het meetnet, in ieder geval gepland voor 2006, zal een belangrijke bijdrage leveren aan het (tijdig) signaleren en verklaren van aantalsveranderingen van kustbroeders in de Waddenzee. Hiermee zal het meetnet waardevolle informatie leveren voor ondermeer evaluatie van gevoerd beleid en beheer, bijvoorbeeld in relatie tot gaswinning.

Rapport

Het rapport van het reproductiemeetnet 2005 is als pdf verkrijgbaar op www.sovon.nl iedereen die een bijdrage aan het project

Figuur 2. Geschat aantal uitgevlogen jongen per broedpaar in de Waddenzee in 2005. Deze schatting is een gemiddelde van verschillende kolonies in een gebied, en berekend door optelling van het aantal paren en aantal uitgevlogen jongen.

Figuur 3. Gemiddeld aantal vliegvlugge jongen per paar per jaar bij Kokmeeuw voor de onderzoeklocaties Griend, Schelpenpöle (Ameland) en Julianapolder (Groningen). Alle gegevens zijn verzameld met behulp van onderzoek binnen afgerasterde gebieden (enclosures).

heeft geleverd, kan een gedrukt exemplaar op de deurmat verwachten. Mensen die in 2006 deel willen nemen aan het meetnet, bijvoorbeeld door het volgen van een kolonie Kluten, Kokmeeuwen of Visdieven, worden verzocht contact op te nemen met Frank Willems (frank.willems@sovon.nl).

De Grutto opgewaardeerd, maar dat is niet best

De Grutto staat op de IUCN (internationale natuurbescherming) Red List van de wereld. Het is een van de weinige bij ons - nu nog vrij veel voorkomende broedvogels die prominent op deze rode lijst staat. Dat heeft te maken met het grote aandeel van de wereldpopulatie dat bij ons broedt. Deze wereldlijst wordt nu bijgewerkt. Vanuit SOVON hebben we informatie gegeven over de populatie-ontwikkeling van de Grutto in Nederland, terwijl ook vanuit andere landen is gereageerd. Bij de herziening van de lijst is tenminste 15 jaar teruggekeken. Dat is een periode van ongeveer drie gruttogeneraties. Op basis van het BMP en de provinciale weidevogelmeetnetten is de Nederlandse broedpopulatie sinds 1990 met tenminste 25% afgenomen. Afname doet zich voor in vrijwel geheel Europa, in Oost-Azië en in Australië. Een vermoedelijk min of meer stabiele stand wordt gerapporteerd van IJsland en Zuid- en Centraal-Azië. Deze gegevens zijn aanleiding om de positie van de Grutto op deze wereldlijst te wijzigen. De status wordt verhoogd van least concerned (zorgwekkend/gevoelig) naar near threatened (kwetsbaar). Dit is een opwaardering, maar één waar we niet bij staan te dansen. Onder vogelaars en natuurliefhebbers is het genoegzaam bekend dat het met de Grutto niet goed gaat in ons land, en nu dus ook niet op wereldniveau. Een waarschuwing te meer om de aandacht voor de Grutto en andere weidevogels niet te laten verslapen. De uitkomsten van deze herwaardering zullen in mei-juni 2006 een officiële status krijgen met de publicatie van de 2006 IUCN Red list.

Arend van Dijk & Wolf Teunissen

Broedvogels online

Kent u de geneugten van het met de computer invoeren van telgegevens al? De ervaringen in het afgelopen jaar met watervogeltellingen, nestkaarten en BMP-inventarisaties waren zo positief, dat in 2006 ook van andere projecten telresultaten online ingevoerd kunnen worden. Dat geldt bijvoorbeeld voor kolonievogels en zeldzame broedvogels. Ook BMP-ers die in 2005 nog niet de stap naar online gezet hebben, willen we vragen het toch maar eens te proberen. Bij de eerste keer is het even wennen, daarna loopt het gewoonlijk als een trein.

Voordelen

Het met de computer invullen kost iets meer tijd, maar u bent dan ook direct klaar: een formulier in een envelop opsturen hoeft niet meer. Bovendien wordt tijdens het invullen meteen een controle uitgevoerd en hoeven achteraf geen gegevens meer gecontroleerd te worden. Daarnaast biedt het online invullen een aantal handige mogelijkheden. Eigen gegevens van meerdere jaren kunnen bijvoorbeeld geraadpleegd en weergegeven worden in een spreadsheet (kruistabel in Excel) of diagrammen. Die kunt u ook printen of downloaden. Verder zijn zowel SOVON als de (districts)coördinatoren direct op de hoogte van uw gegevens, zodat we over actuele informatie beschikken. Tellers die de stap naar computerinvoer (nog) niet zetten, kunnen overigens nog steeds het papieren telformulier insturen.

LSB-online

Thans wordt hard gewerkt om online-invoer mogelijk te maken van tellingen van kolonievogels en zeldzame broedvogels. De komende maanden worden de tellers hiervan op de hoogte gehouden. Het invoeren zal lijken op het invullen van de formulieren, met als voordeel dat het (op termijn) mogelijk zal zijn de precieze broedplaats op een gedetailleerde kaart van Nederland aan te geven. Geen zoek meer naar nummers van atlasblokken en kilometerhokken.

Hoe werkt het?

De eerste online-stappen, of het nu om broed-, water- en wintervogels gaat, zijn vrijwel dezelfde. U moet internetverbinding hebben (lieft ADSL of kabel). Ga naar

www.sovon.nl en klik op inloggen. Dan komt u op de Login-pagina, waar waarnemerscode (voorgedrukt op telformulier, bij XSVN00) en wachtwoord worden ingevuld. Het wachtwoord wordt één keer aangevraagd en vervolgens bij alle online-projecten gebruikt. Heeft u geen waarnemerscode of wachtwoord (of vergeten), volg dan de instructies op het scherm.

Na het inloggen komt het welkomstschermbaar, waar kan worden gekozen voor Kolonievogels, Zeldzame Broedvogels, BMP e.d. Onder Tellingen krijgt u de op uw waarnemerscode geregistreerde gegevens in beeld. U kunt nu aan de slag.

Na alles te hebben ingevuld, wordt u bij verzending om bevestiging van het ingevulde gevraagd. Als alles akkoord is, kunt u definitief verzenden.

We hopen dat de geautomatiseerde invoer zonder grote problemen zal verlopen en ook de gebruiksmogelijkheden in de smaak zullen vallen. We hebben getracht de invoer gebruiksvriendelijk te houden. Mocht u op onduidelijkheden stuiten of vragen hebben, lees dan eerst de toelichting op diverse plaatsen op de invoerpagina. Komt u er echt niet uit, mail of bel dan naar joost.vanbruggen@sovon.nl, 024-6848141. Veel plezier met de verwerking via internet. We zijn zeer benieuwd naar de respons.

Arend van Dijk, Michiel van der Weide, Joost van Bruggen en Dirk Zoetebier

Kolganzen met satellietzenders

Eind maart of begin april vertrekken de laatste Kolganzen uit Nederland. Hoe deze vogels in de loop van het voorjaar naar de broedgebieden vliegen, en waar ze tussenstops maken, is dit voorjaar te volgen aan de hand van vijf gezenderde vogels: 'Alco', 'Bouke', 'Harry', 'Evert' en 'Adri'. Alle vijf zijn ze in januari en begin februari gevangen

door Nederlandse ganzenflappers en door Helmut Kruckenberg van de Universiteit van Osnabrück van een satellietzender (een een halband) voorzien. Tot eind februari verbleven de vogels vooral in de wijde omgeving van de ringplaatsen. Kijk voor actuele informatie op www.blessgans.de

SOVON Vogelonderzoek Nederland is het kenniscentrum omtrent het voorkomen en de verspreiding van vogels in Nederland. Zij verricht landelijk vogelonderzoek ten behoeve van natuurbeleid en -beheer. SOVON is een vereniging van zo'n 7.500 vrijwillige vogeltellers, welke de telgegevens verzamelen, en met een professionele staf van 45 personen op het kantoor in Beek-Ubbergen. De telgegevens worden in toenemende mate via internetapplicaties verzameld.

SOVON Vogelonderzoek Nederland is op zoek naar een

GIS-/Databasemedewerker

Wegens toegenomen werkzaamheden zijn wij op zoek naar versterking van ons database/GIS-team, nu bestaande uit vijf personen. We zoeken iemand die aantoonbare vaardigheden heeft op het gebied van databasebeheer en GIS-analyses. Je kunt goed in teamverband werken en vindt het leuk om bij veel verschillende projecten gelijktijdig betrokken te zijn. Je werkzaamheden zullen bestaan uit het ontsluiten van databases, het voorbereiden van analyses en het maken van overzichten en gegevens-uitdraaijen ten behoeve van publicaties.

Funcctie-inhoud:

- het maken van kaarten t.b.v. rapportages;
- begeleiden van medewerkers die GIS gebruiken;
- analyses uitvoeren t.b.v. onderzoeksprojecten;
- automatiseren van routinematige werkzaamheden.

Funcctie-eisen:

- grote affiniteit met het werken met computers en dataverwerking;
- voldoende ervaring met databasepakketten;
- aantoonbare ervaring met Geografische Informatie Systemen, m.n. ArcView (3.x & 9.x)
- ervaring met het werken met relationele databases;
- ervaring met het programmeren in VisualBasic of Python is een pré;
- kennis van de Nederlandse fauna is een pré.

Wij bieden:

- een afwisselende baan bij een non-profit projectorganisatie;
- prima werksfeer;
- een aanstelling voor 24-32 uur, voorlopig voor 10 maanden, verlenging is wellicht mogelijk;
- functieschaal 8 (maximaal 2.752,- euro bij een fulltime aanstelling), afhankelijk van opleiding en ervaring.

Gezien de huidige samenstelling gaat bij gelijke geschiktheid de voorkeur uit naar een vrouw.

Een schriftelijke sollicitatie inclusief CV kan tot uiterlijk tot en met 10 april 2006 worden gezonden naar: SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen of per email naar: bianca.kamps@sovon.nl Voor meer informatie over de aanstelling kunt u terecht bij Dirk Zoetebier of Rob Vogel, tel. 024 - 684 81 11. Meer informatie over SOVON is te vinden op www.sovon.nl.

Bruno Ens versterkt SOVON-Waddenonderzoek; een introductie door hemzelf

Ongeveer 30 jaar geleden, ik had lang krullend haar tot op mijn schouders dat in toom werd gehouden door een haarbandje, ging mijn belangstelling vooral uit naar bosvogels in Twente en was ik bestuurslid van de Vogelwerkgroep van de NJN. In die laatste hoedanigheid was ik afgevaardigde in het algemeen bestuur van SOVON. Het wad vond ik maar een winderige en kale vlakte, maar ondertussen weet ik wel beter. Bossen hebben veel te veel blaadjes die het uitzicht belemmeren. Ooit is me gevraagd of ik geen zin had om een promotie onderzoek te doen aan baltsende Oranje Rotshanen in het Surinaamse oerwoud. Ik ben wezen kijken en het was prachtig. Maar niet om onderzoek te doen. Ik heb dan ook grote bewondering voor al diegenen die zich niet door al die blaadjes laten afschrikken.

Op het wad kun je het gedrag van de vogels goed observeren en vervolgens kun je relatief eenvoudig metingen doen aan het voedsel waaraan de vogels zich te goed doen op de droogvallende platen. En daarnaast is het ook nog eens een prachtig gebied. Tijdens

mijn studie biologie aan de Rijksuniversiteit Groningen ben ik verslinderd geraakt aan het wad en de wadvogels.

Ik ben ondertussen veel van mijn haren kwijt geraakt, en wat ik nog over heb is een stuk korter en grijzer, maar mijn liefde voor het wad en de wadvogels zal ik zeker niet kwijtraken. Dertig jaar geleden had ik niet kunnen vermoeden dat het samengeraapte clubje vogelaars met de naam SOVON zou uitgroeien tot de beste uitvalsbasis om onderzoek te organiseren naar de oorzaken van veranderingen in de aantallen, verspreiding en trek van wadvogels. Ik heb veel ideeën over hoe dat onderzoek vorm gegeven zou moeten worden. Wat ik als eerste wil doen is mijn plannen bespreken met al diegenen binnen SOVON die op een of andere manier betrokken zijn bij het Waddengebied, met monitoring of een rol spelen in de nieuw op te zetten samenwerking met de Ringcentrale. Als de plannen voldoende zijn uitgekristalliseerd, is de logische volgende stap het vinden van financiering. Met goede plannen moet dat lukken. Wordt vervolgd.

Vogelfestival 2006

Dit jaar vindt voor de derde keer op rij het Vogelfestival plaats, wederom in de Oostvaardersplassen. Dit jaar is het thema roofvogels.

U komt toch ook (weer)? Het festival vindt plaats op zaterdag 26 en zondag 27 augustus. Kijk voor meer informatie op: www.vogelfestival.nl.

Vogelen in Amsterdam

Op 15 februari vond te Amsterdam de presentatie plaats van het boek 'Vogelen in Amsterdam'.

Deze 96 pagina's tellende gids bevat een dertigtal beschrijvingen van gebieden en de vogels die er voorkomen. Van Amsterdamse Bos tot Waterland, maar ook minder voor de hand liggende gebieden als Schiphol, het Westelijk Havengebied en de Amsterdamse binnenstad. Per gebied worden onderwerpen beschreven als landschap, ligging, bereikbaarheid, toegankelijkheid, soorten en bedreigingen. Elk hoofdstuk is voorzien van een gebiedskaartje. Typisch Amsterdamse vogelsoorten als Blauwe Reiger, Gierzwaluw, Halsbandparkiet en Huismus krijgen een aparte tekst.

Het boek is het resultaat van samenwerking tussen Vogelwerkgroep Amsterdam en KNNV afdeling Amsterdam en stond onder redactie van Ellen de Bruin, Jip Louwe Kooijmans en Geert Timmermans. De winkelprijs is € 9,95 (ISBN: 90 8101 3718). Bestellen kan via: www.knnv.nl/amsterdam of www.vogelwerkgroepamsterdam.nl.

Cursus libellen, zoogdieren, vissen enzovoort

Hoe kan ik die vleermuis op naam brengen? Waar kun je nog orchideeën vinden in Nederland?

Hoe zie ik of die salamander een kamsalamander is? Hoe tel ik groene glazenmakers? Benieuwd hoe je andere dier- of plantensoorten herkent? En wil je - naast vogels - ook weleens wat anders tellen? Dat kan, want in 2006 organiseren diverse collega-organisaties van SOVON, zoals de Vlinderstichting, VZZ, FLORON en RAVON meer dan 35 cursussen in heel Nederland. Er zijn aparte cursussen over zoogdieren, libellen, amfibieën, vissen en nog veel meer. Het gaat hierbij zowel om herkenning als onderzoek en het doorgeven van waarnemingen aan landelijke databanken. Op die manier zijn uw natuurwaarnemingen van extra waarde en helpt u mee aan betere bescherming van planten en dieren.

Voor een brede eerste oriëntatie zijn er twee

basiscursussen Flora & Fauna inventariseren in Utrecht.

VOFF-velddagen

Een prima gelegenheid om kennis te maken met een andere soortgroep vormen de VOFF-velddagen. Dan wordt in de vorm van excursies, met uitleg door ervaren vrijwilligers, aandacht besteed aan soortenkennis, wijze van veldonderzoek en vooral ook de lol van het veldonderzoek!

Data en locaties:

Zondag 07-05-2006 Delft

Zondag 18-06-2006 Rheden

Zondag 17-09-2006 Hardenberg

Zondag 01-10-2006 Castricum

Kijk voor meer informatie over de diverse activiteiten en cursussen, en voor opgave, op www.telmeel.nl.

1001-soortendag

Op zaterdag 27 mei zal er rond 30 bezoekerscentra van Natuurmonumenten de 1001-soortendag worden gehouden om zoveel mogelijk planten en dieren op naam te brengen. Dit om mensen duidelijk te maken hoeveel verschillende dier en plantensoorten er in hun directe omgeving voorkomen: biodiversiteit aan den lijve.

De VOFF is actief bij het bezoekerscentrum in Oosterwijk. Hier gaan met tientallen specialisten vanaf 10.00 uur de omgeving in kaart brengen. Met name de natuurgebieden Oosterwijkse vennen, Kampina en de Loonse en Drunense Duinen.

Heeft u zin om mee te helpen, geef dat dan door aan het bezoekerscentrum bij u in de buurt. Op www.telmeel.nl kunt u zien welke centra meedoen.

Symposium 'Ambachtelijk werken met wilde vogels'

Op donderdag 27 april 2006 organiseren 12 organisaties een symposium over het werken met in het wild levende vogels. De organisatoren willen het hedendaagse belang van traditionele vangmethoden onder de aandacht brengen. Tijdens het symposium zullen veldwerkers, waaronder valkeniers, eendekooikers, wilsterflappers en ganzenflapper, hun ambacht toelichten. In het middagprogramma zal het cultuurhistorische belang, het natuurbeschermingsbelang, het wetenschappelijke belang en het belang voor de volksgezondheid worden toegelicht. Vroeger was het vangen van of werken met wilde vogels een ambachtelijke aangelegen-

heid die bijdroeg aan het levensonderhoud van de vogelvangsters. Meestal werden de vogels voor consumptie gevangen. Tegenwoordig wordt voornamelijk de cultuurhistorische waarde gezien als bestaansgrond voor de nog toegepaste vangmethoden. Het belang voor wetenschap en natuurbescherming wordt vaak niet onderkend. De actuele ontwikkelingen rond de vogelgriep zijn een goed voorbeeld van het volksgezondheidsbelang van de activiteiten van de kooikers en de ganzenflappers. Door het ringen van vogels en het nemen van cloacamonsters worden de trekroutes van de vogels vastgesteld en wordt de verspreiding van influ-

enzavirussen bij vogels nauwlettend in de gaten gehouden. Prof. A. Osterhaus zal dit tijdens het middagprogramma nader toelichten.

Het symposium wordt gehouden op de Faculteit der Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht. Voor deelnemers aan het symposium is het mogelijk zich in te schrijven om op een later vast te stellen datum aanwezig te zijn bij traditionele vangmethoden in een veldsituatie.

Voor nadere informatie over programma en inschrijving zie www.wildevogels.nl

WILDzoekersfestival op 10 en 11 juni

Op zaterdag 10 en zondag 11 juni vindt het WILDzoekers Festival plaats! Twee dagen in Zuid-Kennemerland (vlakbij Haarlem) de leukste activiteiten in de natuur die je kunt bedenken. Vogels kijken, brandingsurfen, natuurtheater, vleermuizen spotten,

WILDbanen lopen en strandwacht spelen, natuurgeluiden opnemen, natuurmuziek maken en nog veel meer.

Vriendjes, ouders, broertjes of zusjes, je mag ze allemaal meenemen en een weekend kamperen in de natuur op een prachtige plek. Een enkel dagje komen kan natuurlijk ook.

Zet alvast in je agenda want dit mag je niet missen!

Kijk voor meer info op de vernieuwde website www.wildzoekers.nl

WILD ZOEKERS

Stichting Wólka

Postbus 483
6700 AL Wageningen
Tel: 0317-415205
Fax: 0317-415430
E-mail: info@wolka.org
Web: www.wolka.org

Vogelreizen in Polen

Groepsreizen (voorjaar 2006, 10-daags)

- Biebrzamoerassen en Bialowieza € 675,- all in (Vertrek: 21-04, 28-04, 05-05, 12-05, 19-05)
- Lubelskie, nationale parken € 720,- all in (Vertrek: 05-05)
- Poolse Karpaten, Spechten en Uilen € 740,- all in (Vertrek: 14-04)

Individueel

Veel mogelijkheden voor vogelaars, wandelaars, fietsers, kanovaarders, ouders en kinderen

U overnacht bij gastvrije boeren, één van de manieren waarop stichting Wólka de kleinschalige landbouw in Polen ondersteunt.

Limosa

In de nieuwste Limosa (78-3) bijdragen over:

- Overleving van **Kokmeeuwen**, aan de hand van terugmeldingen en aflezings van individueel geringde vogels, door Frank Majoor, Peter van Horsen en Klaas van Dijk.
- **Broedende Lepelaars** in Nederland in 1999-2004, door Otto Overdijk.
- Ei-dumping bij **Purperreigers**, door Romke Kleefstra.
- **Broedgeval Bosruiter** in de Ackerdijkse Plassen, door Barry Teunissen.
- **Opnieuw: Sneeuwgorzen** onder de loep genomen, door Hans van Brandwijk, Vincent Nijmans, Tineke Prins en Kees Roselaar.

Limosa

78.3
2005

Overleving Kokmeeuwen
Populatieontwikkeling Lepelaar
Broedgeval Bosruiter
Ei-dumping Purperreiger

Informatie over abonnementen (nieuw adres!):

Jacob de Vries

Heemst 10, 7443 EH Nijverdal, jacobbird@xs4all.nl

Redactiesecretaris:

Rob Vogel, p/a SOVON, Rijksstraatweg 178,
6573 DG Beek-Ubbergen, rob.vogel@sovon.nl

ARAGON natuurreizen - Spanje

Vogelreizen naar:

Castilië
Doñana
Ebro Delta
Extremadura
Gredos
Mallorca
Picos de Europa
Pyreneëen
Tarifa

Nieuw:

Foto-digiscoping Extremadura
Roemenië, mei 2006

BROCHURE: TEL. 026 - 372 43 44

25 JAAR SPAANSE NATUUR MET KEES WOUTERSEN: WWW.ARAGONNATUUR.COM

Vakantiehuisen
aan de zuidrand
van de Pyreneëen
voor vogelaars,
wandelaars
en families.

Grenzeloos genieten van vogels en natuur

Programma 2006

Mexico	01/04 - 16/04
Eilat	29/03 - 05/04
Sallandse Heuvelrug	21/04 - 23/04
Lauwersm./Helgoland	01/06 - 04/06
Helgoland(dagexcursie)	04/06 - 04/06
Bulgarije	02/06 - 13/06
Kenia	31/07 - 14/08
Schiernonnikoog	21/09 - 24/09
Oman	15/10 - 26/10
Hongarije	07/10 - 15/10

Ethiopië 06/11 - 27/11 *)
Gambia 13/11 - 25/11 *)

*)data kunnen 1 of 2 dagen verschuiven

Gepland voor 2007

Thailand	2e en 3e week januari
Zuid-Afrika of Botswana	februari
India	maart
Sallandse heuvelrug	half april
Lesbos	1e week van mei
Lauwersmeer/Helgoland	mei
Brazilië	juli

Stichting Vogelreizen
telefoon: 0031-26-3723990

info@stichtingvogelreizen.nl
www.stichtingvogelreizen.nl

Nieuw op onze site:
videoclips!

Oost-Europa ontdekken

met Farm Lator, uw Nederlandse gastheer in het grensgebied van de Karpaten en de Hongaarse steppen.

Wij zorgen met sfeervolle accommodatie (of camping), heerlijke maaltijden, een gezellige bibliotheek en een gevarieerd (vrijblijvend) excursieaanbod voor de ambiance. De vogels doen de rest.

Individuele arrangementen, groepsreizen en maatwerk. Kijkt u op de rijk geïllustreerde site.

www.farmlator.hu

Tel.: 0036 49 336133

Natuurbeschermer

Focus op de natuur

Wie de natuur observeert en ook vérder kijkt, zal vaststellen dat observeren alleen niet voldoende is. Daarom ondersteunt Swarovski Optik wereldwijd programma's ter bescherming van milieu en diersoorten. Aankoop van gebieden in het kader van nieuwe milieubeschermingsprojecten draagt bij tot het behoud van bedreigde diersoorten. Wegkijken past namelijk niet in onze ondernemingscultuur.

Swarovski Optik Benelux, Verwelkomingsstraat 17, B-1070 Brussel,
Tel. 0800/022 19 63, Fax 0800/022 13 93 (Nederlandse nummers), info@swarovskioptik.be

SWAROVSKI
OPTIK

www.swarovskioptik.com

Zeiss Diascope 85 mm

Geen andere telescoop is zo helder, briljant, rustig en lichtsterk als de fluorite Diascopes van Carl Zeiss. Ook in het groen en in een 65 mm uitvoering te krijgen.

Ideaal voor digitale fotografie.

Zeiss Victory FL
7x42, 8x42, 10x42

Topkijker voor degenen die zichzelf het beste gunnen.
Vanaf 710 gram.
Waterproof. Incl. tas.

Zeiss Victory FL
8x32, 10x32

Klasse in compact formaat.
Nu vanaf 560 gram.
Waterproof. Incl. tas.

Zeiss Conquest
8x30, 10x30, 12x45, 15x45

Hoge prestaties, licht van gewicht (vanaf 495 gram) en voor een zeer aantrekkelijke prijs. Waterproof. Incl. tas.

Zeiss Conquest nieuw
8x40, 10x40

Deze nieuwe universele Conquest serie verschaft een enorm goede schemerprestatie. Waterproof. Incl. tas.

Zeiss Victory Compact
8x20, 10x25

Zeer compact en mooie vormgeving. Vanaf 225 gram.
Waterproof. Incl. tas.

Zeiss Classic Compact
8x20, 10x25

Met recht compact.
Vanaf 185 gram. Incl. tas.

ZEISS

Technolyt als importeur is dé specialist op het gebied van verrekijkers en telescopen. Voor meer informatie kijk op www.technolyt.nl, of vraag onze uitgebreide verrekijker en telescopen brochure aan: Bel met 075 6474547 of mail naar info@technolyt.nl. Technolyt sponsort vele expedities, de ultieme test voor uw toekomstig Zeiss product!

Kijkers vanaf € 22,50 •

**Zeiss en Swarovski
vanaf € 348,00**

**Windstopper fleece •
vanaf € 109,95**

Blouse vanaf € 45,00 •

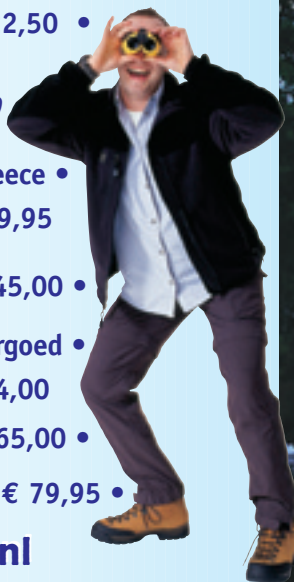
**Thermisch ondergoed •
vanaf € 14,00**

Broeken vanaf € 65,00 •

Schoenen vanaf € 79,95 •

www.bever.nl

20.000 artikelen voor een avontuurlijke vakantie

**Alles wat u nodig
heeft als u de
deur uit gaat.**

functionele kleding
o.a. wind-, waterdicht, ademend
snel drogende kleding
thermisch ondergoed

verrekijkers
Bynolyt, Minolta, Swarovski en Zeiss

fototassen

kampeeraccessoires

wandelschoenen

boeken en kaarten

bergsportmateriaal

en nog veel meer...

foto: Haglöfs

Alkmaar Kanaalkade 53 • **Almere** Markerkant 1303 MN • **Amersfoort** Kamp 53 • **Amsterdam** Stadhouderskade 4 • **Apeldoorn** Stationsstraat 134 • **Arnhem** Utrechtsestraat 3 • **Breda** Wilhelminastraat 22 • **Den Haag** The Globe Waldorpstraat 15 • **Eindhoven** Leenderweg 202 • **Enschede** Haaksbergerstraat 116 • **Groningen** St. Jansstraat 17 • **Haarlem** Zijlweg 63 • **Hengelo** Brink 120 • **Hilversum** Havenstraat 16 • **Leeuwarden** Voorstreek 39 • **Leiden** Nieuwe Rijn 45 • **Maastricht** Schamerweg 66 • **Nijmegen** Marikenstraat 2 • **Rotterdam** Adm. de Ruyterweg 33 • **Steenwijk** Woldmeentherand 11 • **Tilburg** Koningsplein 2 • **Utrecht** Balijelaan 10 • **Antwerpen/Merksem** Bredabaan 968.

Vraag onze GRATIS catalogus aan op www.bever.nl